

Fig. 1. Kirken i landskabet set fra syd. Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *The church in the landscape seen from the south.*

VEJLBY KIRKE

(EGESKOV KIRKE)

ELBO HERRED

Vejlby Sogn, og dermed implicit også kirken, er nævnt første gang i 1300-tallets anden halvdel. 1370 betegnedes sognet »Wedelby soghen«,[1] mens det er anført som »wæthælby« i Ribe Oldemoders kirkeliste fra o. 1376-89; denne liste er muligvis baseret på en ældre fortegnelse.[2] I Ribe Oldemoder er kirken anført under Brusk Herred i Almind Sysselprovsti og med tilføjelsen 4 skilling sølv, det typiske beløb for sysselprovstiets kirker. At sogn har navn efter en anden landsby end den, hvori kirken er rejst, skyldes som oftest, at navnet fulgte præstegårdens beliggenhed, om end dette ikke kan påvises for Vejlby Sogns vedkommende. I daglig tale betegnes kirken Egeskov Kirke. Denne landsby er omtalt i kilderne omtrent samtidig med Vejlby; første gang 1373 (»Hegeskow«).[3]

1394 testamenterede kantor i Ribe Jens Pedersen 'en sten, der ligger foran den søndre dør', en ager i Hylager samt de jorde, han havde anskaffet fra Inge, Tue Degns enke, til kirken.[4]

Kirken betalte 20 mark ved landehjælpen 1524-26, hvilket var lidt mindre end Taulov (24 mark) og Erritsø (22 mark), men betydeligt mere end Bredstrup (8 mark) og Kongsted (6 mark).[5] 1569 blev kirkens sognepræst, hr. Peder Jacobsen, svoret fredløs efter at have begået et drab.[6] 1648 bidrog kirken med 14 sølvdaler til reparationen af Bramdrup Kirke (Brusk Hrd.).[7]

I 1660'erne ejede kronen broderparten af sognets gårde. Omfanget af Kronens besiddelser er indikeret af salget 1665 til befalingsmand på Antvorskov Hugo Lüdtzon af en jordegen bondegård, 24 fæstegårde og nogle gadehuse.[8]

Anneksforhold. Kirken er nævnt som annekskirke til Ullerup †Kirke mellem 1569 og 1650'erne, da Ullerup Sogn blev nedlagt og indlemmet i Fredericia (s.

Fig. 2. Luftfotografi af kirken og landsbyen set fra sydvest. Foto Sylvest Jensen 1956. I KB. – *Aerial photograph of the church and village seen from the south-west.*

553).[9] Herefter fungerede Vejlby som annekskirke til Trinitatis Kirke i Fredericia.[10] Indtil dette skifte havde sognepræsten boet på gården Pugdal beliggende ved Ullerup Bæk vest for Fredericia. Den 1662 omtalte anneksprædikegård ved Vejlby Kirke (jf. ovf.) må derfor formodes anskaffet i tilknytning til ændringen af anneksforholdet. Annekteringen til Trinitatis Kirke blev formelt opløst 1901, men kirkerne havde fortsat fælles præst frem til 1994 (jf. s. 280).

Ejerforhold. 1666 overlod Kronen sin andel af kirketienden til såvel Vejlby som Ullerup, Bredstrup, †Kongstrup og Erritsø kirker til Ottilia Meyer, datter af hofapoteker Samuel Meyer.[11] Herefter nedarvedes denne indkomst via svigersønnen Hector Masius til Charlotte, Sophie Hedevig og Anne Elisabeth von der Maase, der 1720 gav indkomsten tilbage til Kronen.[12]

Ved indgangen til 1700-tallet tilhørte kirken kronen,[13] og den blev lagt under Koldinghus Rytterdistrikt oprettet 1680.[14] Den blev solgt på auktionerne over ryttergodset 1765 til kammerråd og rådmand Henrik Molrath Richter, som også erhvervede store dele af Dyrehaven i Fredericia ved auktionerne.[15] 1781 solgte Richter kirken til Johannes Iver Bruun,[16] hvis slægt herefter ejede kirken frem til overgangen til *selveje* 1. dec. 1910.

Møntfund. 1929 blev en mønt fra Erik Klippings tid (type Hbg 23) fundet på kirkegården i gruset ved våbenhusdøren.[17] I forbindelse med anlæggelsen af et nyt

varmeanlæg blev der 1969 i kirkens gulv blandt andet fundet tre middelaldermønter, herunder en mønt fra Erik Menveds regeringstid (1286-1319) af typen MB 463 præget i Ribe, samt to ubestemmelige mønter, en dansk mønt fra o. 1300 og en hulpenning (Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, FP 3027). Førstnævnte mønt, der blev fundet sammen med et kistebeslag, fremkom i den søndre del af midtergangen 'ud for degnestolen', de to øvrige omkring knæfaldet.[18]

Sagn. Ifølge præsteindberetningen til Ole Worm 1625-49, var der »ved en by, kaldis Gade«, der lå syd for kirken, »4 store stene ført sammen, de 3 vnder och 1 offuenpaa«.[19] Præsteindberetningen oplyser endvidere, at sognets ældre beboere fortalte, at man førhen forsamledes på særlige dage ved denne stendysse og holdt gudstjeneste og offer.[19]

Kirken ligger på et lavt bakkedrag nord for Vejlby Kirkevej, nær krydset med Egeskov Bygade. Den omgives således kun af bygninger på østsiden, mens der er marker mod syd, og det lavere liggende englandskab ved Rands Fjord strækker sig mod vest og nord (jf. fig. 23). Kirkegården har bevaret sin formentlig oprindelige, rektangulære form gennem de seneste århundreder. Blot er der nedenfor det nordre kirkedige tilføjet et areal efter plan af landskabsarkitekt Finn Andersen, der blev taget i brug 27. nov. 1983. Denne udvidelse fremstår som åben plæne og benyttes navnlig til urnebegravelser,[20] hvorved udvidelsen både lader den ældre, stendigeindrammede kirkegård bevare sin særlige karakter og indordner sig i det omgivende englandskab.[21]

Hegn. Den oprindelige kirkegård hegnes fortsat af sit kampestensdige, blot er en del af det nordre dige fjernet og tjener som adgang til den lidt lavereliggende kirkegårdsudvidelse. Dette areal omgives af levende hegn, der glider sammen med det tilstødende naturområde ved Rands Fjord.

†*Hegn*. 1817 er det nævnt, at det søndre dige var for lavt.[22] Diget var 1931 blevet nedbrudt af kreaturer og skulle repareres,[23] hvilket også skete i årene efter 1941.[23]

Indgange. Hovedindgangen er etableret i kirkegårdens sydvesthjørne og består af en køreport samt en fodgængerlåge, der begge har dekorativt udformede smedejernslåger hængt i høje, mu-

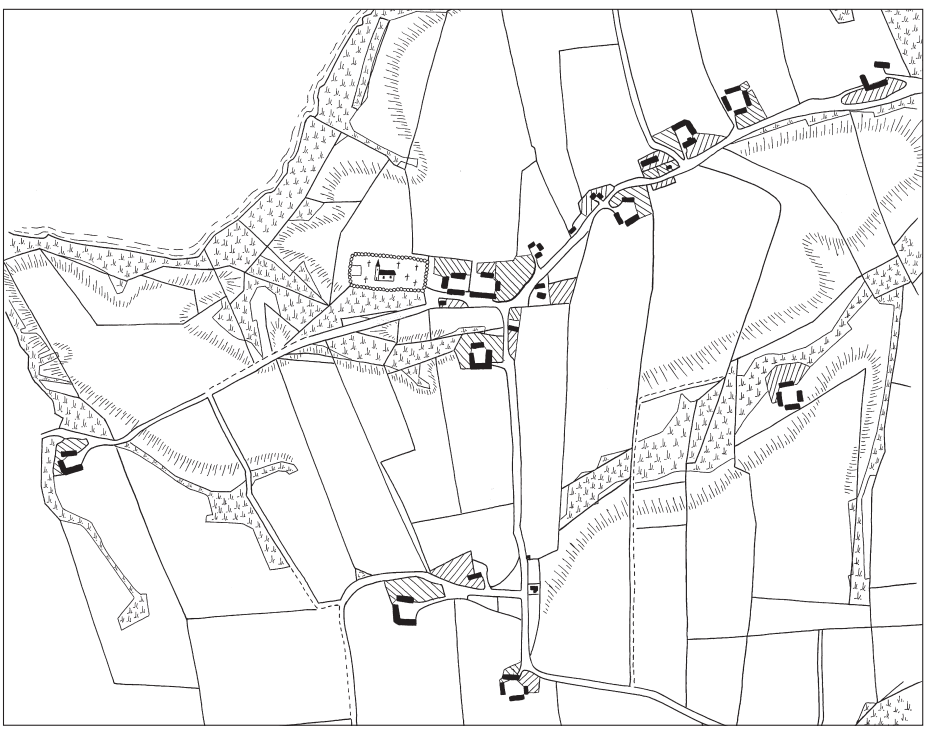

Fig. 3. Matrikelkort. 1:10.000. Målt af Georg Wilhelm rigsgreve von Sponneck 1820, tegnet af Freerk Oldenburger 2023. – *Cadastral map*.

rede piller, hvis trekantgavle er beklædt med røde vingetegl. Lågerne er formentlig identiske med dem, murermester J. P. Jensen og smed A. Larsen, Egeskov, tegnede 1935.[20] Syd for våbenhuset er en fodgængerlåge af tilsvarende form etableret 1946 (jf. ndf.), hvilket ovennævnte murermester og smed gav tilbud på og formentlig fik til opgave at udfærdige. Endelig er der adgang mod fjorden gennem Den Bruunske Pavillon (jf. ndf.) i det vestre dige.

†*Indgange.* Der blev 1636 anskaffet egetømmer til to nye kirkelåger.[24] Den vestre låges kirkerist blev fornyet 1761.[25] 'Begge' kirkelåger skulle repareres 1817.[22] Den ældre smedejernslåge ved Vejlbystien syd for kirken skulle fornys 1946.[20]

Bygninger på og ved kirkegården. 'Den Bruunske Pavilion' (fig. 61) er etableret 1804 i det vestre kirkedige. Den er grundmuret, hvidpudset og har rødt tegltag. Indgangspartiet i østmuren flankeres af to glatte søjler, der bærer en glat frise under en trekantgavl. Bygningen blev istandsat 1955 og 1993, hvor blandt andet det oprindelige dørparti mod vest blev retableret.[26] Bygningen, der oprindeligt synes benyttet som tepavillon, tjente i 1900-tallet som kisterum; en funktion, den endnu har i mindre omfang.[27]

Et muret, hvidpudset *graverhus* med rødt tegltag er opført 1968 efter tegning af arkitekt Helge Andreasen, Vejle.[20] Det ligger netop uden for diget i kirkegårdens sydøstlige hjørne. Et *redskabsskur* blev 1993 etableret nordøst for kirken.[21] Præste- og sognegården er opført 1977 øst for krydset Vejlby Kirkevej-Egeskov Bygade (arkitekt Preben Nielsen, Fredericia). Det fremstår som to separate, grundmurede bygninger af gule tegl med rødt tegltag, der efterfølgende er forbundet af en lav bygning, også af gule tegl, men med fladt metaltag.

†*Bygninger.* En annekspræstegård er omtalt 1662 (jf. ovf.). Et nødtørftshus og et redskabsrum blev overflødigt med opførelsen af graverkontoret 1968, og de blev efterfølgende nedrevet.[28]

Fig. 4. Kirkegårdens hovedindgang, 1926 (s. 3541). Foto i Danmarks Kunstbibliotek. – *The main entrance to the churchyard, 1926.*

Fig. 5. Kirken og kirkegården set fra sydvest. Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *The church and churchyard seen from the south-west.*

BYGNING

Kirken består af kor og skib fra romansk tid, hvortil knytter sig to sengotiske tilbygninger, et tårn i vest og våbenhuset på skibets sydside. Orienteringen har en let, nordlig afvigelse.

Grundplanen omfatter et omtrent kvadratisk kor og et bredere, rektangulært skib vest herfor. Af det romanske anlægs samlede længde på næsten 22,5 m udgør koret lidt mindre end en tredjedel. Skibets bredde er i forhold til korets forøget med en halv murtykkelse – 50-60 cm – i hver side, således at korets ydre murflugt er placeret ud for skibets murkerne.

Materiale og teknik. Kirkens byggematerialer omfatter både *frådsten*, der beklæder korets facader og de vestligste ca. 4 m af skibet, såvel som *granitkvadre*, der er anvendt på den resterende del af skibet; på nær korets trekantgavl (jf. ndf.) er murkernen og bagmurene derimod overvejende af rå og kløvet kamp. Skellet mellem frådsten og granit forløber på nordsiden som en stejlt faldende fortanding, der viser, at den østlige del er bygget først i en etapevis opførelse af kirken (jf. fig. 11), der – såfremt byggestoppet har været af længere varighed – kan være en mulig forklaring på den noget usædvanlige materialefordeling.

Murene rejser sig over en *skråkantsokkel* (s. 3538, fig. 1), hvis materiale svarer til ovennævnte etapevise byggeforløb. Skråkanten strækker sig under hele anlægget og hviler under koret på et synligt fundament af store marksten. Den porøse frådstenssokkel er i forhold til granitsoklen forvitret i betydelig grad, og muligvis er de enkelte granitsokkelled, der trods alt synes at forekomme under koret, resultatet af senere udskiftninger. De tykke kalklag vanskeliggør en nærmere granskning af den udvendige murteknik, men det anes, at der over soklen og i de nedre dele af kormurene er anvendt større frådstens- eller granitblokke imellem lavere skifter. Umiddelbart vest for skibets nordøsthjørne er de tynde frådstensflager opmu-

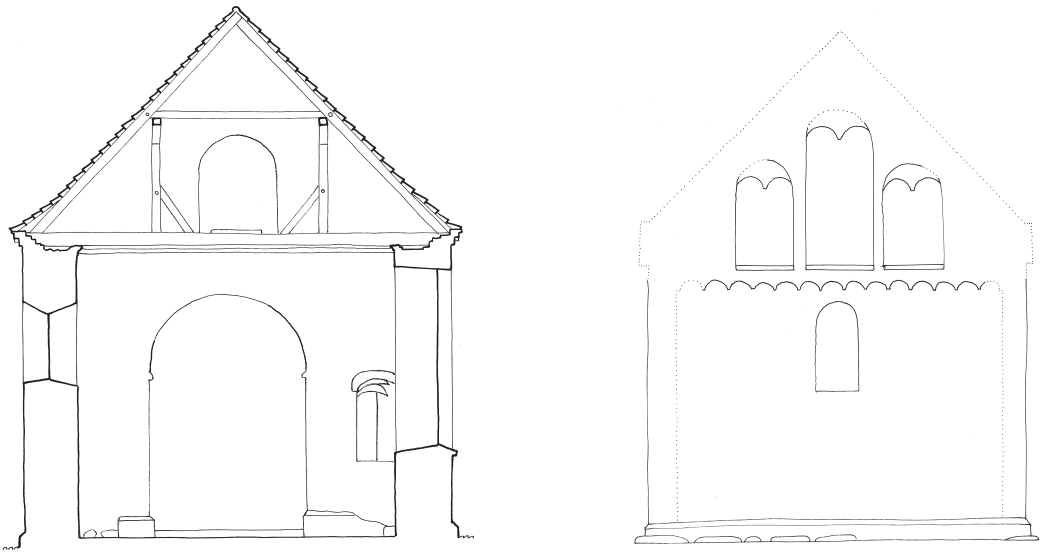

Fig. 6-7. 6. Tværsnit gennem skibet set mod øst. 1:150. 7. Rekonstruktion af korets trekantsgavl (s. 3544). 1:150 Målt og tegnet af Anders C. Christensen 2022. – *6. Cross-section through the nave seen from the east.* 7. *Reconstruction of the gable triangle of the chancel.*

ret i det for materialet velkendte aksmønster, *opus spicatum* (fig. 73). Mest oplysende er forholdene dog over korets loft, hvor trekantgavlen, der er konstrueret som en kassemur med en kerne af mindre marksten i en lys, grålig og finkornet kalkmørtel, står i blank mur; her er flagerne muret i lave skiftegange, der i højden varierer mellem blot 3-6 cm. Stedvis er indskudt større frådstensblokke, og desuden har man anvendt enkelte større og mindre kampesten. I den øvre del af gavlen er et indrykket bælte af marksten formentlig anlagt med henblik på at friholde tagtømmeret fra frådstensmurværket for på den måde at forhindre fugtskader på det oprindelige †hanebånd (fig. 10).

Af korets facadeudsmykninger er rester af en øvre rundbuefrise bevaret på alle tre mure, mindst

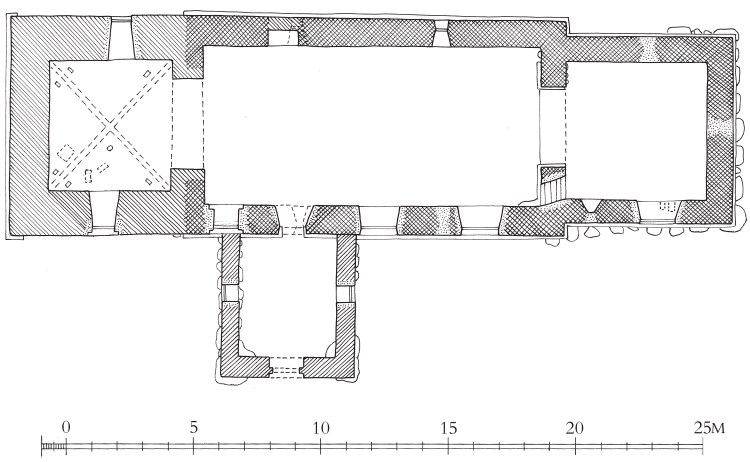

Fig. 8. Plan. 1:300. Målt af Anker Birkemose 1978, suppleret og tegnet af Anders C. Christensen 2022. Signaturforklaring s. 9. – *Plan. Key on p. 17.*

forstyrret på østfacaden. Muligvis har friserne forbundet sig til nu forsvundne †hjørnelisener, men da hjørnerne i vid udstrækning er ommurede er sporene usikre; hertil kommer, at sokkelen ikke synes at have understøttet lisenfremspringet (fig. 9).[29]

Gavltrekantens enkle blændingsdekoration er på trods af senere reparationer bevaret i en så-

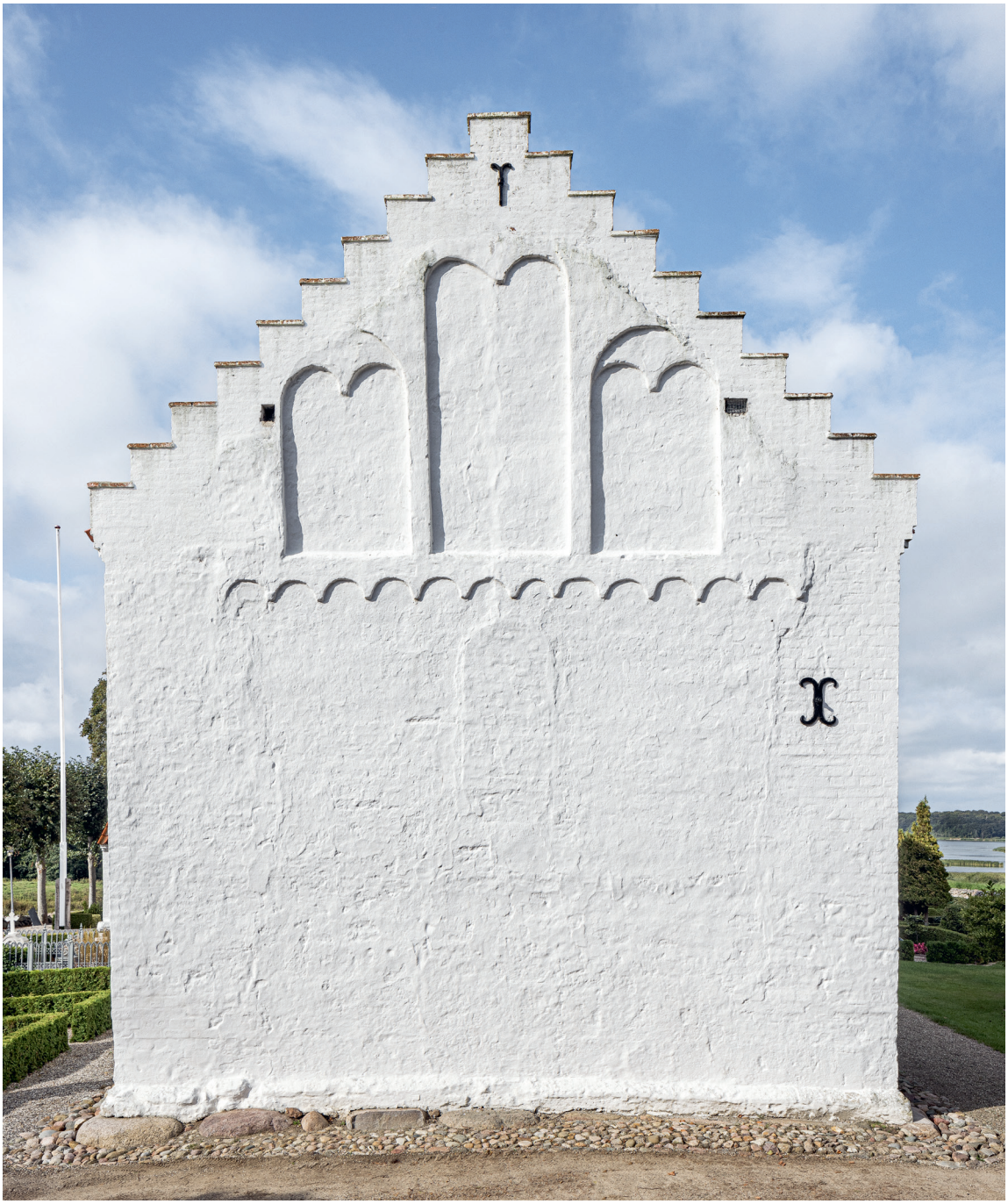

Fig. 9. Korets østgavl (s. 3544). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *The east gable of the chancel.*

Fig. 10. Korets østgavl set fra loftet (s. 3544). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *The east gable of the chancel seen from the loft.*

dan grad, at motivets centrale komposition lader sig rekonstruere (fig. 7 og 9). Den udgøres af tre brede og rundbuede højblændinger, den midterste højest, alle indfattende tvillingerundbuer. Hvordan gavlens øvre afslutning har set ud, er derimod uvist, idet kammen nu har nye takker af røde normalsten (opmuret før 1888, jf. F. Uldall); en mulighed kunne være fod- og toptinder. Højblændingerne, hvis udformning har en nær parallel i den nærliggende Gauerslund Kirke (Holmans Herred), er et af vores tidligste eksempler på denne type gavludsmykning og er på frådstenskirker kun kendt fra disse to kirker; motivet kendes fra Ribeegnens tufstenskirker, hvor det pryder en række apsider fra perioden o. 1175-1200 (se for eksempel domkirken og Jernved (begge rekonstrueret efter oprindelige forlæg) samt Farup, *DK Ribe* 201, 3212 og 3263).

Korets indvendige vægflader blev afslutningsvis påført et lysebrunt pudslag, hvori med kanten af murskeen udførtes en *kvaderridsning* med felter af varierende størrelse: højden vekslende mellem 8-12 cm, bredden fra 19-30 cm (jf. fig. 31). Murbehandlingen var – uden at kompromittere indridsningen – afsluttet med et tyndt lag lyst, gråbrunt og sandblandet kalk påført med kost.

Skibets kvaderstensmurværk, der rejser sig 16-17 skifter over skråkantsoklen, er som hovedregel opmuret i gennemgående skifter uden falsede sten, kun ses i den øvre del af partiet vest for norddøren et mere ujævnt forløb. Skiftehøjden – det nederste på 42 cm – er ikke som oftest

Fig. 11. Skibets nordøsthjørne (s. 3543). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *The north-east corner of the nave.*

forekommende aftagende opefter, men varierer med vekslende udsving.

Døre. Skibets to romanske døre i henholdsvis syd- og nordsiden er begge bevaret, men kun den søndre er endnu i brug. Begge er jævnfør normen placeret i vestenden, men da norddøren i forhold til pendanten i syd har en mindre, vestlig forskydning er de – lidt usædvanligt – ikke placeret ret over for hinanden.

I den simpelt udformede og retkantede syddør (fig. 12), der måler ca. 200×105 cm, er skibets fremspringende skråkantsokkel ført ind i åbningen, hvis bund udgøres af en tærskelsten suppleret af en række mindre sten under døranslaget. Karmene er opbygget af hjørnehugne granitkvadre i vekslende højde og øverst af lave kragbånd, der er bindige med facaden; kragbåndene udsmykkes hver især af to indbyrdes forskudte, tovsnoede rundstave, der springer frem i åbningen, mens døroverliggeren udgøres af en rektangulær monolit. Mod det indre skyldes åbningens smigede vanger formentlig en senere udvidelse.

Norddøren, der udvendig er blændet i flugt med facaden, har ligeledes karme af hjørnehugne kvadre, men er i modsætning til syddøren dækket af et øvre, rundbuet kilestensstik (fig. 14). Åbningen måler 215 cm fra nuværende terrænniveau og til slutstenens underkant, bredde 107 cm, og skibets sokkel synes ikke her at være ført ind i åbningen. Tilmuringen har forneden en lav, uregelmæssig skråkantsokkel og herover kvadre i den nederste del og munkesten øverst. Sløjfningen af norddøren kan være foretaget i forbindelse med våbenhusets opførelse. Indvendig er døren synlig som en retkantet og 56 cm dyb niche, der måler 225×127 cm.

Af kirkens oprindelige, rundbuede *vinduer* er kun to i brug, begge på skibets nordside, hvor dog blot det østre er intakt. De dobbeltsmigede vinduer er af granitkvadre udvendig, rå kamp i

Fig. 12. Skibets syddør (s. 3548). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *The south door of the nave.*

Fig. 13. Østre vindue i skibets nordmur (s. 3548). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *Eastern window in the north wall of the nave.*

det indre og er placerede øverst i den høje mur på en sådan måde, at det vestre vindue sidder over dørens østkarm. Østvinduet, der måler 175×82 cm, dækkes af en overligger med ret overkant og rundbuet bueslag, mens den rektangulære lysning er ommuret på et senere tidspunkt. Det vestre vindue har før 1888 (jf. Uldall) fået en sekundær, vandret overdækning og synes også at være gjort smallere; indvendig måler vinduet 152×88 cm.

Koret har haft fire †vinduer, hvoraf de tre efter normen var indsat højt i hver sin mur, hvorimod det sidste var lavt placeret vestligst i sydmuren (jf. †Erritsø Kirke s. 3641 samt Gauerslund, Smidstrup og Pjedsted kirker, Holmans Herred). Her kan åbningen endnu erkendes i det indre som en rundbuet, smiget niche, 80 cm bred og med en lysning på kun ca. 18 cm (fig. 16); den nedre del optages nu af et nyere skab, mens toppunktet ligger 200 cm over gulv. I det ydre anes det rundbuede omrids kun svagt.

Disse lavtsiddende og smalle åbninger forekommer i forskellige former og kendes fra en række romanske kirker. Traditionelt er de blevet opfattet som tiltag, der skulle give syge og udstødte mulighed for deltagelse i messen og er således fejlagtigt blevet benævnt *spedalskhedsvinduer.* Mere rimeligt er det at forstå disse åbninger som en del af det fænomen, der i engelsk og europæisk forskning benævnes *hagioskop* ('et instrument til at lede blikket mod det hellige'), og som i den aktuelle sammenhæng formentlig skal forstås som kirkens måde at lade midlertidigt bandlyste sognebørn og andre uønskede i sognet få adgang til at overvære messen.[30]

Fig. 14. Skibets tilmurede †norddør (s. 3548). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *The walled-up north door of the nave.*

Fig. 15. Romansk vindue i skibets sydmur set fra våbenhusets loft (s. 3549). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *Romanesque window in the south wall of the nave seen from the loft of the porch.*

Korets øst- og nordvinduer er blændet i flugt med facade og bagmur, hvilket også er tilfældet for det østre af skibets to sydvinduer. Vestvinduet er derimod delvist bevaret i det blanke kvadermurværk over våbenhusets loft, hvor det ses, at formen svarer til skibets østvindue (fig. 15); det måler 145×77 cm, men den smalle lysning, der ligger i ca. 60 cm's dybde, har dog kun været omtrent 25 cm bred. Sålbænken udgøres af det underliggende kvaderskifte, hvorpå er påført mørtel i et skrånende lag. Lidt usædvanligt er den østre karm nederst sat af en smigsten, der spænder over to skifter, mens den vestre karm er sat af to smigsten samt et lavt, øvre skifte under monolitoverliggeren. Denne er rektangulær med ret overkant og rundbuet, smiget bueslag, der dog er beskadiget. Det bemærkes også her, at vinduets indre smig ikke er kvaderbeklædt, men blot udgøres af den pudsede murkerne. Efter våbenhusets opførelse (s. 3555) blev vinduet overflødigt og blændedes i flugt med facaden med røde og gule munkestensbrokker i en sandblandet og porøs lermørtel. Mod skibets indre har vinduet muligvis stået som niche indtil nyere tid, hvor en kabelgennembrydning blev etableret og en ny lukning af små, gule mursten opmuret.

Indre. Korets gulv er hævet et trin over skibets, og de to afsnit forbindes af en rundbuet *korbue*, hvis åbning i bredden omtrent svarer til en tredjedel af skibets østmur (jf. fig. 38 og 50). Den høje åbning, der fra skibets nuværende gulv til issepunktet måler ca. 4,75 m, er ligeledes af frådsten, men dækkes nu af adskillige kalklag. Vangerne er i åbningen og mod skibet beriget af en skråkantet sokkel, der er højest i syd, og som er fjernet i nordvesthjørnet, hvor aftrækket til kirkens kak-

Fig. 16. Hagioskop i korets sydmur (s. 3549). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Hagioscope in the south wall of the chancel.*

Fig. 17. Ydre set fra nord. Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *The outside of the church seen from the north.*

kelovn var placeret (s. 3565). Stikkets vederlag består af to mod åbningen svagt fremspringende, skråkantede kragbånd. Både kor og skib dækkes af flade lofter, hvoraf skibets egebjælker muligvis er fra middelalderen (jf. s. 3563). Loftet er langs væggene og under bjælkerne suppleret af profillister fra 1894, hvor 'passende' lister ønskedes oplagt.[31]

Gemmenicher. To mindre, muligvis oprindelige og let irregulære nicher med rundbuet overdækning er udsparet i korets sydmur (fig. 18). De har en indbyrdes afstand på under 10 cm og måler 34×17×39 cm (øst) og 37×20×31 cm (vest) med bund 113 cm over nuværende gulvniveau.

Taggavle. Korets østgavl er velbevaret (jf. ovf.), men skæmmes dog af en udbedret revnedannelse, der allerede er omtalt 1650 (jf. også s. 3558).[32]

Skibets vestre gavltrekant, der fremstår næsten intakt inde som 'ude', dvs. mod tårnets mellemstokværk, er bygget af rå kamp i varierende størrelser samt enkelte regulære kvadre, sidstnævnte dog kun mod vest. Mindre marksten samt blokke af flint er trykket ind i de brede fuger, alt i en lys kalkmørtel (fig. 23 og 26).

Fig. 18. Nicher i korets sydvæg (s. 3551). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *Niches in the south wall of the chancel.*

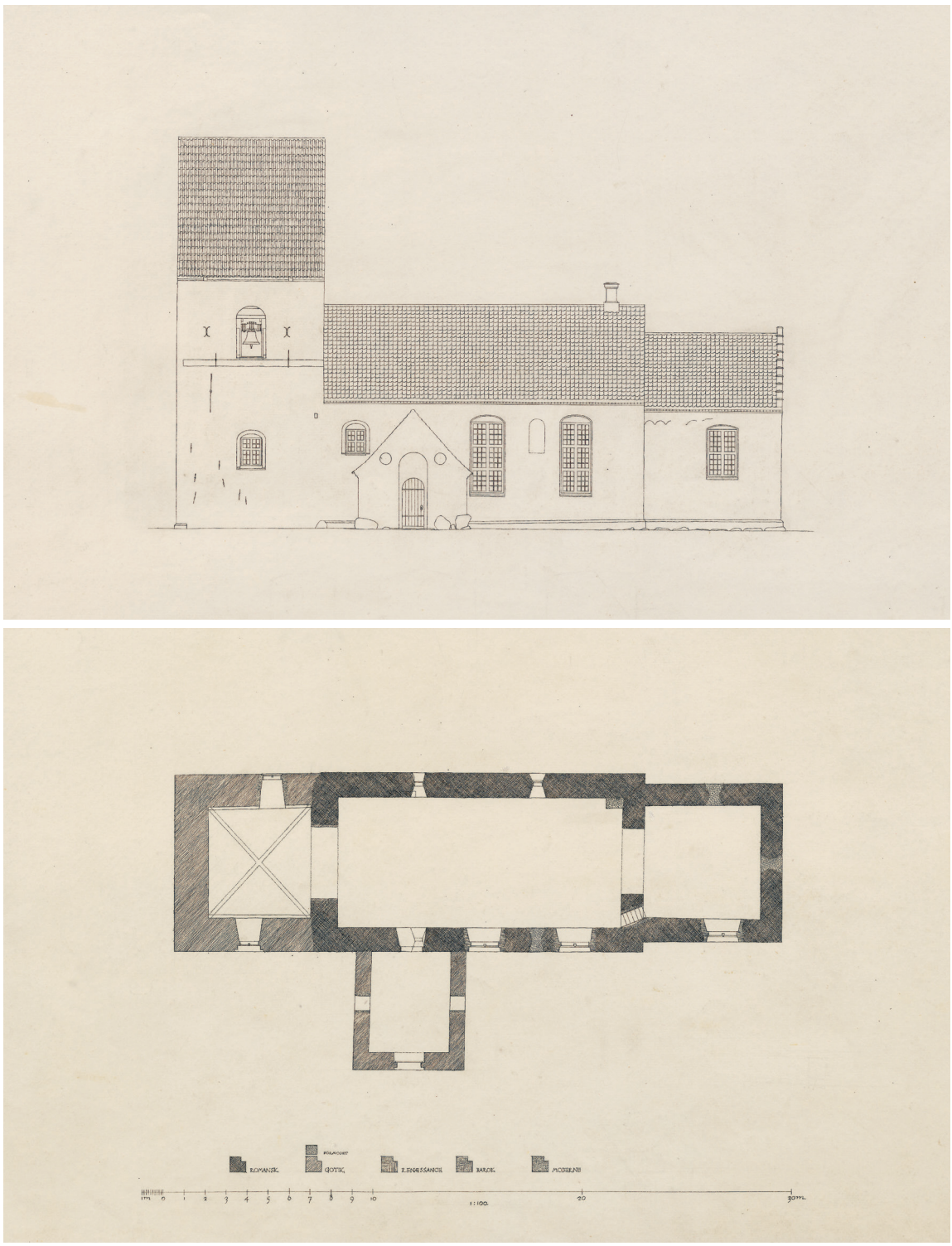

Fig. 19a-b. Opmålinger. 1:300. a. Opstalt af sydfacade. b. Plan. Målt og tegnet af Johannes Lund og Erik Chr. Eriksen 1926-27. I Danmarks Kunstbibliotek. – *Scale drawings. a. Elevation of south facade. b. Plan.*

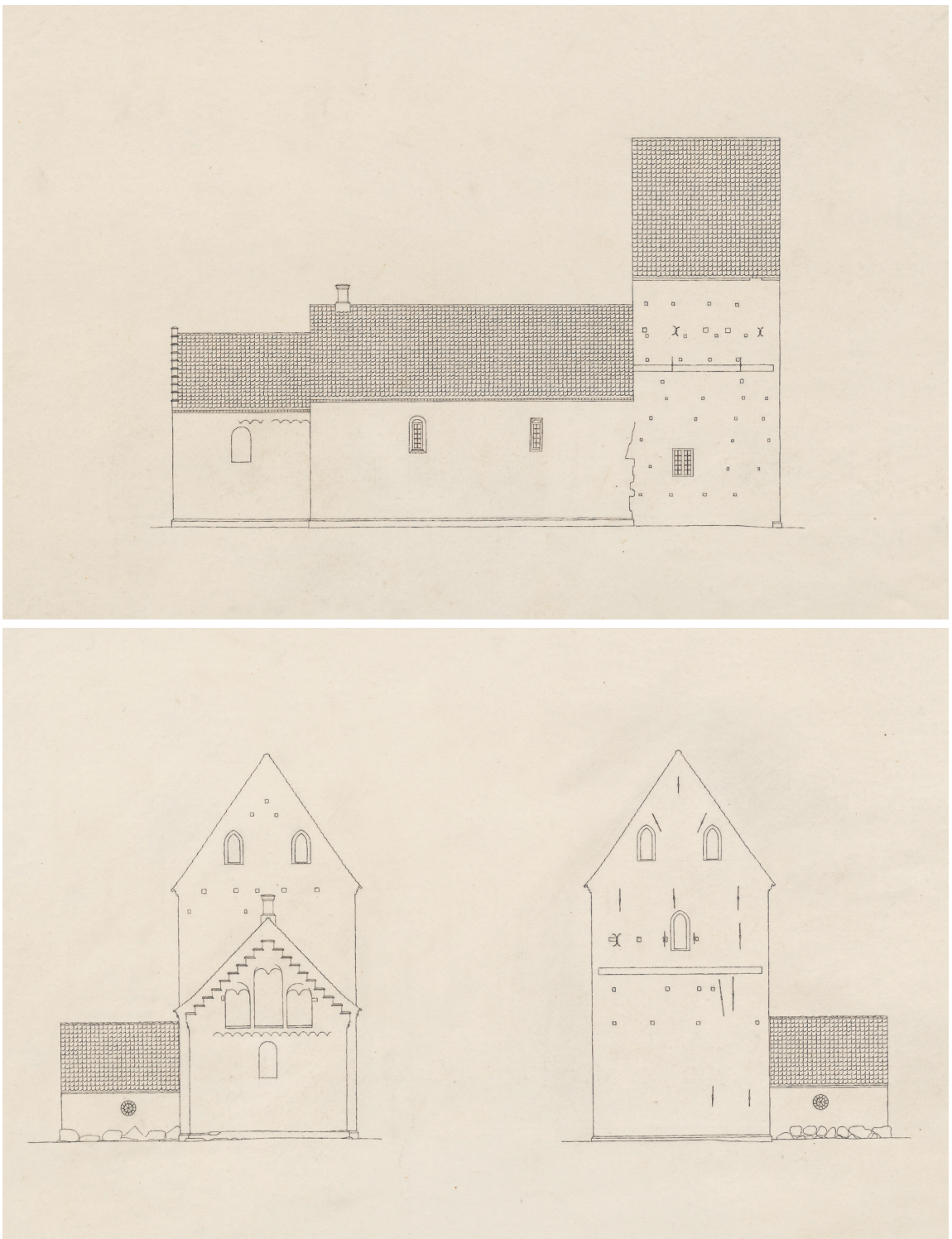

Fig. 19c-e. Opmålinger. 1:300. Opstalter. c. Nordfacade. d. Østfacade. e.Vestfacade. Målt og tegnet af Johannes Lund og Erik Chr. Eriksen 1926-27. I Danmarks Kunstbibliotek. – *Scale drawings. c. Elevation of north facade. d. Elevation of east facade. e. Elevation of west facade.*

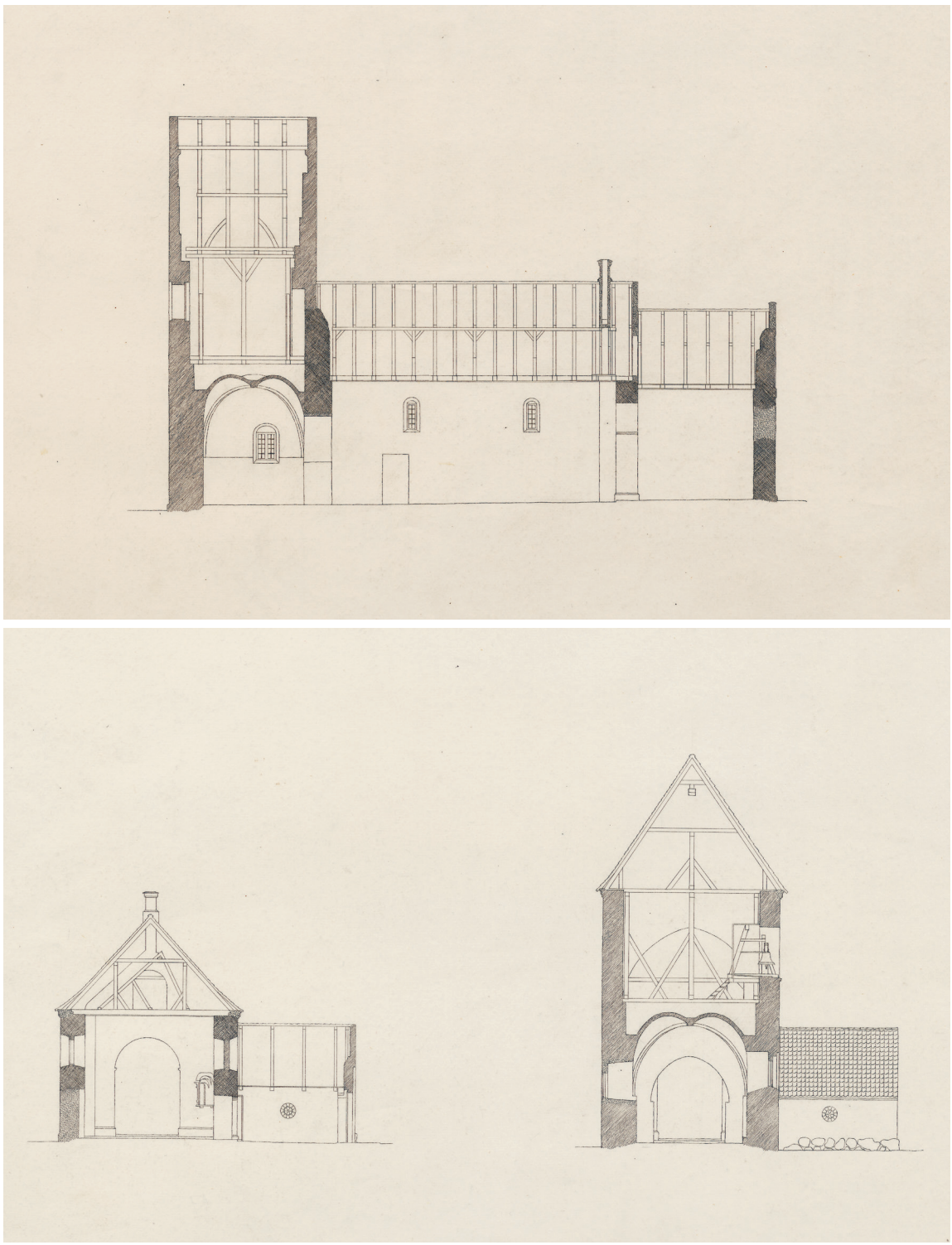

Fig. 19f-h. Opmålinger. 1:300. f. Længdesnit set mod nord. g. Tværsnit af skib set mod øst. h. Tværsnit af tårn set mod øst. Målt og tegnet af Johannes Lund og Erik Chr. Eriksen 1926-27. I Danmarks Kunstbibliotek. – *Scale drawings. f. Longitudinal section looking north. g. Cross-section of nave looking east. h. Cross-section of tower looking east.*

Middelalderlige istandsættelser. Kirken synes at have gennemgået en større istandsættelse o. 1423, hvor formentlig både korets og skibets tagværker blev fornyet (s. 3563).

Senmiddelalderlige tilføjelser. Våbenhuset, der er opført ud for skibets syddør, er af munkesten og enkelte granitkvadre over en høj syld af store kampesten. Flankemurene afsluttes af en nyere gesims med dobbelt fals under kvartstaf. Gavlfacaden har en rundbuet dør i et højt, rundbuet spejl flankeret af cirkelblændinger, og forstyrrelser i gavltrekantens murværk kan være spor af en øvre blænding, der er forsvundet, ligesom de oprindelige kamme (fig. 30).[33] Det indre, der har fladt bjælkeloft, får lys gennem sekundære, cirkulære vinduer i øst- og vestmuren.

Tårnet er ligeledes fra sengotisk tid og opført over en omtrent kvadratisk grundplan i forlængelse af skibets mure, og med østmuren delvist hvilende på skibets vestgavl (jf. fig. 23 og 76). Byggematerialet er hovedsagelig røde munkesten i munkeskifte (28×13×9 cm), muret i en lys kalkmørtel med ryggede fuger, dog således at vestfacadens nedre del består af skibets udflyttede profilsokkel og syv skifter granitkvadre herover. Nord- og sydsidens sokkel udgøres derimod af rå kampesten, der er bindige med facaden; bagmurene er af rå kamp indtil den halve højde i nederste stokværk, og i østre gavltrekant er anvendt et antal kvadre (jf. fig. 29). Hvor murkernen er synlig, ses kassemurenes fyld at bestå af mindre kampesten i kalkmørtel. Store partier af murfladerne mod syd og vest er skalmurede, senest 2003 (jf. ndf.), men på dele af vestfacaden og over hele nordfacaden er åbne *bomhuller* til byggestilladset endnu synlige. En dekorativ, tre skifter høj og forsænket båndfrise med glat bund, der strækker sig om alle sider på nær den østre, beriger facaden ud for mellemstokværkets nedre del, mens flankemurene afsluttes af en nyere falsgesims af gule og røde normalsten.

Tårnrummet åbner sig mod skibet gennem en spidsbuet arkade, hvis stik er trukket tilbage for vangerne. På afsættet hviler nu en tømret understøttelse, der muligvis er opsat o. 1700, hvor tårnbuen var revnet (jf. s. 3559). Rummet belyses gennem et fladbuet vindue i syd med udvendig fals, mens det rundbuede nordvindue er af nyere dato (s. 3561). Loftet udgøres af et krydshvælv med halvstensbrede, retkantede ribber, der i hjørnerne hviler på nord- og sydvæggenes tilbage-

Fig. 20. Våbenhuset set fra sydøst (s. 3555). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *The porch seen from the south-east.*

Fig. 21. Tårnet set fra sydvest (s. 3555). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *The tower seen from the south-west.*

spring, mens kapperne har vægforlæg. En række åbninger perforerer hvælvkapperne: *spygatter* nederst, samt i vestkappen en *lem* og i sydkappen to *klokkerebshuller,* hvoraf det ene har en indlejret trisse (fig. 22).[34]

Den høje mellemetage, der nu fungerer som klokkestokværk, tilgås fra skibets loft via en retkantet, nyere åbning af røde normalsten sydligst i vestgavlen, men muligvis virkede den førnævnte lem i hvælvet som oprindelig adgangsvej. Senere opførtes formodentlig et †trappehus (jf. ndf.). Stokværkets gulv består af et bjælkelag med planker, der er udlagt over hvælvets pukler. Østmuren, der her skyder sig frem for skibets vestgavl

Fig. 22. Detalje af tårnhvælvet set mod sydvest (s. 3556). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *Detail of the tower vault looking south-west.*

(jf. ovf.), understøttes af en rundbuet, tostensdyb aflastningsbue med helstensstik (jf. fig. 23), hvis udspring i begge sider er muret i forbandt med væggene. Stokværket belyses fra vest gennem et rundbuet vindue med fals til begge sider, hvoraf den ydre dog er fladbuet som følge af en ommuring af stikket. Et fra starten formentlig lignende vindue i syd er nu kraftigt udvidet for at give plads til klokken; glamhullet har lige gennemløbende vanger med udvendigt, fladbuet stik.

Tårnets oprindelige klokkestokværk var indrettet i tagrummet, der har gavle i øst og vest, og hvor endnu den middelalderlige klokkestol er bevaret (s. 3563). Loftet nås via en lang, tømret

Fig. 23. Tårnmurens aflastningsbue set mod øst (s. 3556). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *The relieving arch of the tower wall looking east.*

ligeløbstrappe, der i sin nuværende form muligvis er fra 1974, hvor en ny ønskedes opsat.[35] Østgavlens to lysåbninger – oprindeligt glamhuller – er udvendig spidsbuede med fals, hvorimod formen er fladbuet i det indre. Vestfacadens åbninger er af nyere dato.

1637-38 blev oplagt 'fire fag loft' til at stå at ringe klokken på, og 1640-41 blev tømmer fra Treldenæs Skov anvendt til en trappe op til klokken.[24]

Eftermiddelalderlige ændringer og tilføjelser. Prædikestolsopgangen gennem triumfmuren er formentlig fra 1636-37, hvor en trappe blev 'opmuret' til prædikestolen.[24] Åbningen har stigende rundbuestik gennem murlivet og krones på vestsiden af en fladtrykt, falset bue (jf. fig. 8 og 38).

†*Trappehus*. 1641-42 er omtalt kalk og sten til et 'nyt trappehus' ved kirken samt lægter og tagsten til samme.[24] Placeringen af trappehuset er usikker, men muligvis var den opført ved tårnets sydside, længst mod øst, hvor en tilmuring af små sten er synlig i mellemstokværkets bagmur. Alternativt kan indgangen have været henlagt til sydsidens nuværende glamhul.

Kirkens forhøjede gesims – udkragende savskifte mellem løberskifter – er af røde normalsten og daterer sig fra før F. Uldalls besigtigelse 1888, mens den nyopførte gavl mellem korets og skibets loft er af gule normalsten.

Eftermiddelalderlige reparationer og vedligeholdelser. 1650 var østgavlen som ovenfor nævnt revnet, hvilket søgtes afhjulpet med en ny bjælke og to jernankre; desuden manglede et bræt eller planke ('fjæl') 'under korbuen' og til loftet fire planker ('fyrredeller') til udbedring af to huller.[32]

1654-55 blev til kirkens – formentlig tårnets – reparation indkøbt tømmer, 1.000 mursten, 100

Fig. 24. Tårnets mellemstokværk set mod nordvest (s. 3556). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *The middle storey of the tower looking north-west.*

tagsten (jf. s. 3564), 30 læs sand, ni læster kalk samt kønrøg og brunrødt (jf. s. 3565).[24]

Tårnet var meget brøstfældigt 1700, hvor det sydvestre hjørne var revnet og tårnbuen ligeså.[36] Formentlig som følge heraf blev den nuværende afstivning af arkaden opsat. 1734 skulle 'fem fag loft' i koret omlægges og forbedres.[37]

I årene omkring 1800 var kirken i god stand som følge af en ikke nærmere specificeret istandsættelse 1795.[38] 1805-06 var der 'lidt brøstfældighed' på mur og tag, og desuden var et stykke af våbenhusets loft op imod skibets mur angrebet af råd.[39] 1809 var loftet utæt, særligt 'i det nordøstre hjørne, over skriftestolen', hvilket blev udbedret året efter,[39] og dermed var bygningen 1811 i nogenlunde god stand. [39] Kirken var 1815 i meget god stand,[39] året efter i fortrinlig stand,[39] men 1825 var der opstået betydelig skade i en storm.[40]

For tårnets vedkommende var en del af murværket endvidere styrtet sammen i efteråret 1829, men året efter var muren genopbygget med sten lagt i 'kalkbankerot' (kalkblandet lermørtel) og sikret med nye jernankre.[39] 1833 manglede dele af korloftet, hvilket blev udbedret to år senere.[41] 'Tårnets søndre side' måtte 1867 udhugges og nye sten indsættes,[41] og 1894 indsattes et gennemgående anker.[31]

1929 blev det anbefalet, at tårnets sydvesthjørne blev afhugget og skalmuret,[23] og på samme tidspunkt blev 'et par meget misprydende bjælker langs korets vægge' fjernet, hvoraf den ene må være det gennemgående muranker, der var opsat ved østvæggen (jf. fig. 37).[42]

Revner i tårnets murværk førte til, at der 1965 opsattes et gennemgående, nord-syd-orienteret muranker langs med skibets vestgavl.[28]

1971-72 ønskedes brædder på det øverste loft og gangbro på det nederste loft udlagt.[21]

Istandsættelsen 1982 ved arkitekt Anker Birkemose, Fredericia, omfattede for bygningens vedkommende en udbedring af tagværk og tagbeklædning samt indvendig kalkning, der resulterede i opdagelsen af en række kalkmalerier (s. 3566). Desuden blev en række 3-5 cm brede revnedannelser nordligt i tårnrummets østmur over arkaden udbedret, idet den ældre, tømrede afstivning fra formentlig 1700-tallet bibeholdtes. Endelig gennemførtes en restaurering af varmeværket (s. 3565).

2003 udførtes en skalmuring af partier af tårnets facademurværk omkring det sydvestre hjørne, hvor det kunne konstateres, at der også tidligere var foretaget reparationer. Udbedringerne skete med anvendelsen af Flensborgsten.

Fig. 25. Ydre set fra sydøst. Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *The outside of the church seen from the south-east.*

Fig. 26. Skibets vestre trekantgavl set mod vest (s. 3551). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *The western gable triangle of the nave looking west.*

En *istandsættelse 2012* omfattede tårnets tagbeklædning (s. 3564) samt mindre reparationer af tårngavlen.

Gulve. Kirkens primære gangarealer, dvs. korgulvet og skibets midtergang samt våbenhusets gulv, er belagt med gule normalsten i zigzagmønster, der senest er omlagt ved kirkens restaurering 1982; belægningen er dog en del ældre, i sin ældste form muligvis fra 1907 (jf. ndf.).

Midtergangens belægning indrammes af en kantbort af løberskifter, der er videreført i korets og våbenhusets midterakser. I knæfaldet, under stolene og i tårnrummet, er der et hævet fyrreplankegulv, førstnævnte etableret 2005.

†*Gulve.* Kirkegulvet skulle 1734 repareres med 50 mursten.[37] 1866 ønskedes bræddegulv lagt foran alteret,[41] og 1901 blev en tilsvarende belægning etableret under stolene. Året efter blev det ferniseret og ventileret ved hjælp af borede huller, men ikke desto mindre blev der konstateret svampeangreb 1904, hvor man brækkede gulvet op 'til det underliggende murstensgulv'. Mellem murstenene og oven på disse blev udlagt et betonlag, der atter blev dækket af planker.[23] 1907 blev der også i altergulvet boret ventilationshuller, og året efter ønskedes gulvet i midtergangen og koret omlagt.[23] 1917 var der på gulvet hårdtbrændte, gule mursten.[43]

Dør. Den sekundære, vandret afdækkede åbning mellem skibets loft og tårnets øvre stokværk er etableret i den søndre del af skibets vestre gavltrekant senest med †trappehusets nedrivning (s. 3558). Karmene er af munkesten, mens dørfløjen formentlig er fra 1975, hvor en 'låge' mellem tårn og kirkeloft ønskedes indsat.[21]

Vinduer. Sydsidens høje vinduer kan stamme fra 1830'erne, hvor der blev indsat nye vinduer i kirken (jf. ndf.). De retkantede åbninger i fladbu-

Fig. 27. Skibets tagværk set mod vest (s. 3563). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *The roof structure of the nave seen from the west.*

et spejl – skibets østre dog med kurvehanksbuet stik – er af røde normalsten, der indfatter gråhvide trækarme med korspost og med småsprossede rammer. Den øgede højde i skibets vinduer har krævet en ekstra tværpost, således at vinduerne er seksrammede.

De romanske åbninger på nordsiden har trævinduer med 5×2 småruder, mens et rundbuet, falset vindue vest for våbenhuset er af munkesten med trækarm og formentlig indsat med pulpiturets opsættelse (s. 3587).

Tårnvinduernes trækarme er underdelte af korsposte og med småsprossede rammer; det nordre har dog blot bevaret lodposten.

†*Vinduer.* 1631-32 blev de vinduer i tårnet, der blev 'borttaget i fjendernes tid', det vil sige under Kejserkrigen, genindsat samt de øvrige vinduer repareret, hvilket omfattede nyt stål til stængerne.[24] 1636-37 blev vinduerne 'færdiggjort' af Blasius glarmester fra Kolding.[24]

Efter Torstenssonfejden indsattes 1647-48 en 'fuldkommen omgang vinduer, som af fjender blev udslået', og desuden blev et 'lille nyt vindue indmuret.'[24] 1653-54 blev indsat et nyt vindue i tårnet.[24]

1805-06 var vinduerne 'dunkle', undtaget tårnvinduet.[39] To fag vinduer i tårnrummet var 1817 'forældede'.[22] 1833 indsattes et nyt fag vinduer i koret, og to år senere blev der i kirken indsat yderligere to fag med 48 ruder og to fag med 16 ruder.[41] Tårnets glamhuller var tilsyneladende uden lemme indtil 1881, hvor sådanne ønskedes anskaffet.[22] 1941 ønskedes et nordvendt tagvindue indsat i tårnet, hvilket gentoges 1944.[44]

Glamhullerne blev 1950 forsynet med trådnet som modforanstaltning til allikers redebygning,

og 1953 blev lofterne renset, huller tilstoppet og yderligere trådnet ophængt som afskærmning.[44]

Tagværker. Korets fyrretagværk er fra nyere tid og består af syv spærfag med bindbjælker, korte stivere og et hanebånd. Det daterer sig til efter 1734, hvor to spær 'i enden af koret' skulle fornys.[37]

Skibets tagværk tæller 16 spærfag, der hvert består af spær, bindbjælke og hanebånd, alt af egetræ, hvoraf træet til spærene er fældet o. 1423 (jf. ndf.); dog er det østligste og vestligste fag samt et par spær i vestendens nordside af fyrretræ. Tagkonstruktionen understøttes af en nyere langstol af fyrretræ bestående af konger og dragere støttet af skråbånd (fig. 27).

På egespærene ses øverst på de østvendte sider udsparinger til forsvundne, øvre †hanebånd og på den nedre del spor efter korte †stivere. Disse har været fæstnet enten ved bladninger på de østvendte sider eller i spærenes undersider i aflange huller udformet som udstemninger mellem to borehuller (jf. fig. 26-27). De to metoder forekommer noget tilfældigt og afveksler selv inden for samme spærfag i nord og syd, hvilket må skyldes senere omsætninger, men på de fem østligste fag er dog kun førstnævnte type forekommende. Det bemærkes i den forbindelse, at på alle bindbjælkernes østsider er der til stiverne udsparinger til bladninger. Flere af spærene med aflange taphuller har tydelige savspor. Af nummerering kan umiddelbart kun findes enkelte, sporadiske tegn, der består af udstemmede firkantstik og indridsede streger.

Eftersom de dendrokronologiske dateringer (jf. ndf.) viser, at der tilsyneladende ikke er tidsforskel på de to typer samlinger, kan det skyldes, at skibets nuværende tagkonstruktion er sammensat af korets og skibets samtidige, ældre tagværker, der er nedtaget, sorteret og genopsat over skibet. Dette kunne være sket ved opsætningen af det nuværende kortagværk.

To flammeformede brændemærker, der formentlig bevidst er påført træet, observeres endvidere i sydsiden, på 10. og 15. spær fra øst (fig. 28, jf. s . 3756).[45]

Tårnets tagværk består af seks spærfag, hvoraf de fire midterste fag indeholder adskillige gamle egetræskomponenter. Bindbjælkerne hviler i hver side på dobbelte remme, og fagene består derudover af spær, korte stivere samt to hanebånd, hvoraf det nedre understøttes af den gamle klokkestol.

Klokkestolen, muligvis fra 1961, er ophængt ud for vinduet i mellemstokværkets sydside. En ny klokkestol var indsat 1822, men da den ikke hang vandret, og 'tapperne var ovale' i stedet for runde, blev ringningen så vanskelig, at selv den 'stærkeste karl' ikke kunne udholde det.[39] En ny klokkestol ønskedes anskaffet 1872.[22]

En ældre *klokkestol* uden klokke på tårnloftet er jf. dendrokronologisk undersøgelse (jf. ndf.) fra o. 1460. Den består af fire skråstiverstøttede stolper mellem fodrem og overligger (fig. 29, jf. Stepping Kirke, *DK Sjyll* 344).

Fig. 28. Detalje af spærfag i skibets sydside med brændemærke (s. 3563). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *Detail of truss on the south side of the nave with burnmark.*

Fig. 29. Klokkestol, o. 1460, set mod sydøst (s. 3563). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *Bell frame, c. 1460, looking south-east*.

Dendrokronologiske undersøgelser. Fra tagværkerne i skib og tårn samt fra klokkestolen er 2021 i alt udtaget 21 boreprøver, hvoraf otte er dateret. Af skibets 14 prøver kunne fældningstidspunktet for seks af disse fastsættes til o. 1423, mens to af klokkestolens fem prøver kunne dateres med et fældningstidspunkt o. 1460. Tårnets to prøver kunne ikke dateres.[46]

Tagbeklædning. Kirken dækkes overalt af røde vingetegl, der for korets, skibets og våbenhusets vedkommende stammer fra istandsættelsen 1982. Samme år blev også tårnets daværende munke- og nonnetagsten fornyet, men da de nye sten var behæftet med en konstruktionsfejl, der resulterede i utætheder, blev disse 2012 udskiftet med vingetegl.

†*Tagbeklædning.* 1617-18 indkøbtes tagsten til tårnet, og året efter indkøbtes yderligere 200 sten i Kolding.[24] 1623-24 blev 'kirkens' tag forbedret på begge sider med et skippund bly, og 1635-36 lagde Niels Jensen fra Kolding seks opgange nyt bly på kirkens nordside og en opgang på 'skrevset' (våbenhuset).[24] At der på tårnet også var bly, fremgår af en omtale 1639-40, hvor blyet over koret og tårnets nordside skulle omlægges.[24]
1650 var blyet på den søndre side af kirken i dårlig stand, idet noget var blæst af og andre plader hullede. På våbenhuset var de nedre dele af nog-

le af pladerne 'afskåret', og det vurderedes, at et skippund nyt bly skulle anskaffes.[32] 1654-55 blev der til kirkens reparation blandt andre materialer (s. 3558) indkøbt 100 tagsten.[24]

I forhold til Karl Gustav-krigenes ødelæggelser foreligger ingen samtidige beretninger vedrørende kirkens tag, men det meddeltes 1700, at beklædningen før fjendtlighederne bestod af bly, og at det, som fjenden havde levnet, blev nedtaget og erstattet med tagsten. Af disse var 'forleden vinter' nogle stykker nedblæst, og desuden var tårnets tagsten formuldede.[36]

Præsteindberetningen 1767 anfører, at blyet blev stjålet med henblik på støbning af kugler,[47] men ifølge en anden fortælling skulle kirkens blytag have været nedtaget og nedsænket i Rands Fjord, hvor det senere var blevet eftersøgt uden resultat.[48]

1734 var der således tagsten overalt,[37] mens der 1793 manglede enkelte tagsten på tårnet.[39] 1808 ønskedes taget understrøget,[39] og i løbet af 1800-tallets første årtier udførtes mindre reparationer.[49] Tre glastagsten skulle 1862 anbringes over koret, og 1868 blev korets og skibets sydvendte tagflader omlagt med nye sten på koret, gamle på skibet.[41]

Farveholdning. Kirkens mure er udvendig hvidkalkede på nær tårnets granitsokkel og skibets granitkvaderfacade omkring indgangen i syd; hvidkalkede er også væggene i det indre, hvorimod loftsbrædderne er malet i en grågrøn tone, mens profillisterne er holdt i røde og brune farver.

†*Farveholdning.* Tårnet (og kirken?) har formentlig i 1600-tallet været rødkalket som også Bredstrup og †Kongsted kirkers tårne (s. 3688, 3724), idet regnskaberne for årene 1654-55 omtaler indkøb af 'brunrødt'.[24] 1855 blev kirkens interiør malet med 'perlegrå farve'.[50]

Opvarmning. Kirken er siden 1986 tilsluttet fjernvarmeforsyningen.

†*Opvarmning*. 1886 var der enighed om anskaffelsen af en *kakkelovn*, der skulle forsynes med en skærm, og som var opstillet i skibets nordøsthjørne med dertilhørende skorsten over loftet (jf. fig. 19f-g og 37).[51] Ovnen blev 1931 erstattet af et *elvarmeanlæg* (arkitekt Billund, Fredericia).[52] 1968 blev der installeret et oliefyret *centralvarmeanlæg* med kedel placeret i en ny bygning ved kirkegårdens søndre dige (arkitekt Helge Andreassen, Vejle, jf. s. 3542). 1982 overgik man til et *elvarmeanlæg*, der blandt andet omfattede en flytning af radiatorer, til dels som følge af ændrede stoleplaceringer; dette anlæg blev sløjfet 1986.

Elektricitet. Kirken fik 1917 installeret elektricitet bekostet af lokale donatorer.[53]

Fig. 30. Våbenhusets trekantgavl set fra loftet (s. 3555). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *The gable triangle seen from the loft.*

Fig. 31. Senromansk kalkmaleri nr. 1 på korets østvæg (s. 3566). Foto Mogens Larsen 1982. I NM. – *Late Romanesque fresco on the east wall of the chancel.*

†KALKMALERIER

Korets og skibets vægge har formentlig over længere perioder været helt dækket af kalkmalede udsmykninger, hvoraf dog kun få og nu overkalkede eller helt forsvundne rester er registreret ad to omgange: ved kirkens kalkning 1929, hvor malerier på skibets nord- og sydvæg blev iagttaget af Peter Kr. Andersen og Eigil Rothe samt 1979, forud for kirkens istandsættelse, hvor koret og triumfbuen blev undersøgt af Mogens Larsen; desuden fremkom malerirester i tårnrummet.[54]

1) (Fig. 31), formodentlig senromansk.[55] De bevarede malerifragmenter, der var udført på et gråbrunt, 2-7 mm tykt pudslag med ujævn, glittet overflade på *korets østvæg*, var placeret højt på væggen. Udsmykningen bestod af en ca. 33 cm høj frise med lysegult og hvidkontureret blad- eller rankeværk på rødbrun bundfarve, der synes at have adskilt en øvre og en nedre billedfrise. Øverst ses et par nøgne fødder gående i brunligt jordsmon fra nord til syd, mens den nedre frise tilsyneladende viste spor af en bygning, også her med rankeslyng. På korets nordvæg var kun bevaret svage farvespor.

2) (Fig. 32), senmiddelalderligt. På et tidspunkt blev ovennævnte udmaling, der synes at have været ret stærkt beskadiget, dækket af et tyndt, lysegråt pudslag bestående af let sandblandet kalk hvorpå en figurativ dekoration med sort kon-

Fig. 32. Senmiddelalderligt kalkmaleri nr. 2 på korets nordvæg (s. 3566). Foto Mogens Larsen 1982. I NM. – *Late medieval fresco on the north wall of the chancel.*

tur. Af denne var omtrent midt på *korets nordvæg* bevaret dele af en rustningsklædt, let skrævende skikkelse til fods, hvis fødder var placeret ca. 110 cm over korets gulv. Øst for krigeren sås en vinge i tilknytning til et par runde former, hvoraf den nedre var udfyldt med prikker.

3) (Fig. 34), senmiddelalder/renæssance, på *korets nordvæg*. Yngre end den rustningsklædte skikkelse var et kalklag med udsmykning i form af fire sammenhængende, omtrent kvadratiske felter af op til ca. 60 cm's bredde. Ingen af felterne var bevaret i fuldstændig form, men i øverste vestlige felt sås et par rødtonede ben tilhørende en liggende person, og herover et ben i hvid farve fra en stående figur (*Evas Skabelse*?). Det tilstødende østlige felt var udfyldt af hvide rankeslyng med sort kontur. I det nederste vestlige felt kunne blot ses et beklædt hoved på en okkergul baggrund,

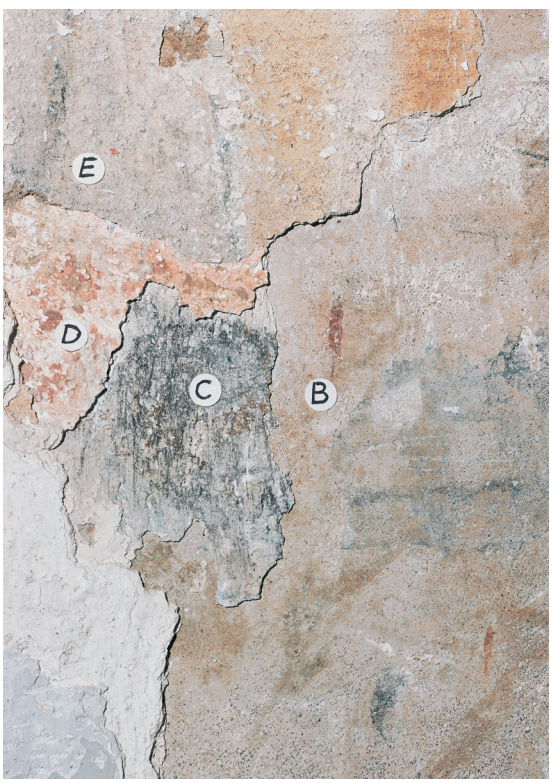

Fig. 33. Detalje af senmiddelalderligt kalkmaleri nr. 2 på korets nordvæg (s. 3566, jf. fig. 32). Foto Mogens Larsen 1982. I NM. – *Detail of late medieval fresco on the north wall of the chancel (cf. fig. 32).*

Fig. 34. Kalkmaleri nr. 3, senmiddelalder/renæssance, på korets nordvæg (s. 3567). Foto Mogens Larsen 1982. I NM. – *Fresco, Late Middle Ages/Renaissance, on the north wall of the chancel.*

mens feltet øst herfor var udfyldt af røde, rosettelignende figurer på okkergul bund.

Motiverne adskiltes horisontalt af et seks cm højt bånd med sort frakturindskrift, hvoraf kun få bogstaver kunne tydes: »(…)rt (…)iko haffuer k(…)d y(…) erffuet«.

Den lodrette adskillelse bestod derimod af et let forskudt bånd af 24 cm's bredde mellem de to øvre felter, dog blot 20 cm nederst, hvor det var smykket af hvide, trefligede blade eller blomster ('kapitæl'?), sorte på sortskraveret bund.

Fig. 35. Kalkmaleri nr. 4, senmiddelalder/renæssance, på skibets nordvæg (s. 3569). Foto C. A. Arling, 1931. I NM. – *Fresco, Late Middle Ages/Renaissance, on the north wall of the nave.*

4) (Fig. 35), senmiddelalder/renæssance, formentlig en serie Passionsbilleder. På *skibets nordvæg*, nær nordøstre hjørne, sås rester af en person i lang kjortel mellem soldater samt en dekorativ ranke, en fugl og gule linjer. Muligvis sammenhængende med udmaling nr. 2 eller 3.

5) (Fig. 36), renæssance, på *korets nordvæg* samt *triumfbuens nordre vange*. Korets udsmykning var stærkt beskadiget, men vurderedes at være samhørende med udsmykningen i triumfbuen, der bestod af rankeornamenter omsluttende rosetter og cirkulære frugter, alt i kraftige, sorte strøg mod en okkergul bundfarve; jf. lignende dekorationer i for eksempel kirkerne i Randbøl og Rynkeby (s. 2976, *DK Odense* 4429).

6) (Fig. 77), formentlig o. 1650-1750, på *skibets sydvæg*.[56] Et fragmentarisk tekststykke på et 'senere lag' hvidtet puds blev blotlagt, aftaget og forsøgt bevaret, men uden held. Skriveskriften, der forekommer usædvanlig for de vægmalede udsmykningers vedkommende, var påført med tynde penselstrøg, men en nærmere tydning af indholdet var ikke mulig.

7) Udateret, på *tårnrummets østvæg* nord for arkaden registreredes et 'håndstort' kalkmalerifragment, der ikke blev nærmere undersøgt.

Fig. 36. Kalkmaleri nr. 5, renæssance, på korbuens nordre vange (s. 3569). Foto Mogens Larsen 1982. I NM. – *Fresco, Renaissance, on the northern jamb of the chancel arch.*

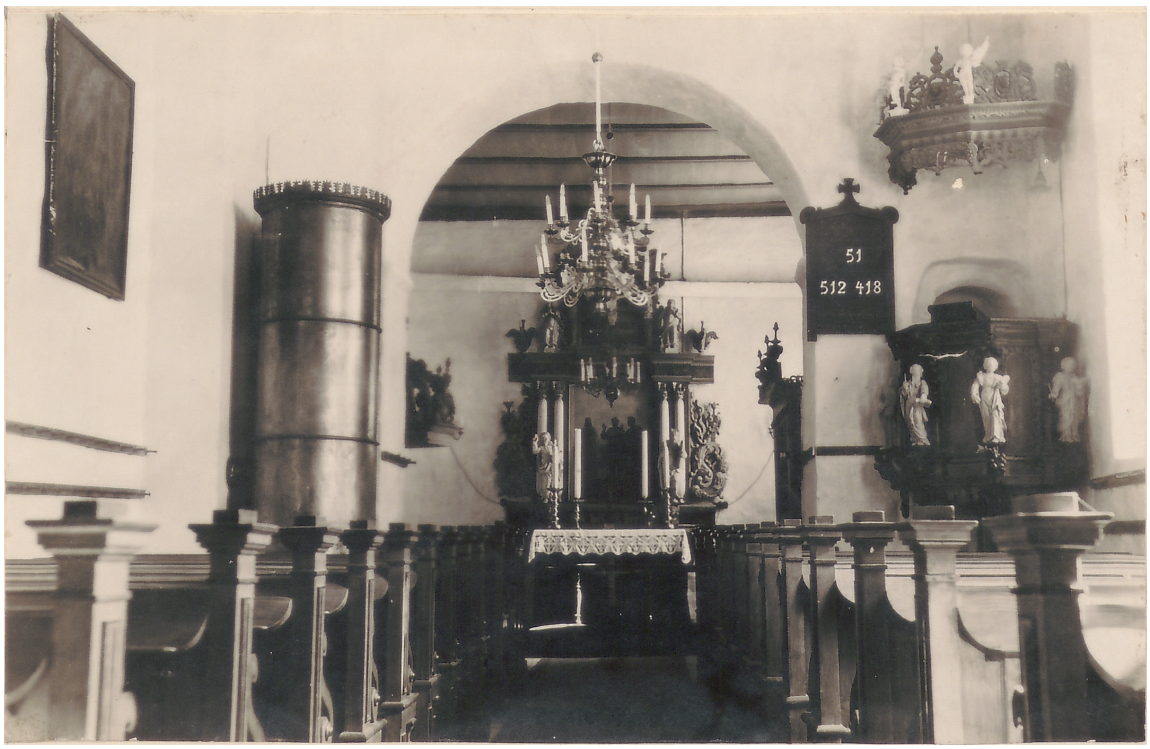

Fig. 37. Indre set mod øst, 1926. Foto i Danmarks Kunstbibliotek. – *The interior of the church looking east, 1926.*

INVENTAR

Kirkens ældste inventargenstand er den romanske døbefont af arkadetypen. Herudover er korbuekrucifikset, udført af Herslevmesteren i 1475/1500, det eneste middelalderlige inventarstykke. Fra 1600-tallet er bevaret en ⋆alterkalk, der er udført 1650 og nu findes i Sanseryd Kirke, Sverige (jf. ndf.). Fra tiden efter Karl Gustav-krigene stammer altertavlen og prædikestolen, der begge synes udført i 1660'erne; sidstnævnte blev moderniseret o. 1700/05. Et dåbsfad er ligeledes fra 1600-tallet og sikkert udført i Nürnberg.

Fra begyndelsen af 1700-tallet stammer en del bemærkelsesværdigt træinventar. Fontehimlen er fra århundredes første år og udført af samme værksted som pendanten i Erritsø Kirke (s. 3633). Den rigt udskårne skriftestol, der nu tjener som opgang til prædikestolen, er fra det tidlige 1700-tal og omtrent samtidig med pulpituret. Begge står i samme nøddetræsådring, sidstnævnte med allegoriske malerier i fyldingerne. Et maleri af *Hyrdernes Tilbedelse* er af Mogens Thrane 1739 efter Bartholomeus Sprangers forlæg. Endelig stammer også pengeblokken, klingpungen og klokken fra 1700-tallet; sidstnævnte er støbt af Daniel H. Riemer, Randers, på kirkeejer Johannes Iver Bruuns bekostning.

Fra 1800-tallet stammer to (†)altermalerier, det ældste, en kopi efter Rafaels *Forklarelsen på Bjerget* malet ved århundredets midte, mens det yngste, Constantin Hansens *Vejen til Emmaus*, er malet 1870. Oblatæsken er dateret 1862 og muligvis udført i Struntze-værkstedet i Fredericia. Stolestaderne blev opsat 1873.

En del altersølv er tilkommet o. 1900, herunder en alterdisk og en skummeske udført af Carl Mads Cohr, Fredericia, samt et sygesæt. Kirkens lysekroner er anskaffet i årene 1911-20 som gaver fra beboere i sognet. 1980 udførte Børge Poulsen en replik af ⋆alterkalken fra 1650, og 1988-90 stod han også for kirkens nye alterstager, dåbsfad og -kande (jf. ndf.). Kirkens messehagel er udført 1998 efter tegning af Grethe Rugholm og vævet af Grethe Jacobsen med kniplinger af Anne Marie Jochumsen.

Farvesætning. Inventarets hovedstykker står siden Peter Kr. Andersens hovedistandsættelse af kirken 1929-30 i afdækkede stafferinger fra 1700-tallets første årtier. Altertavlens staffering fra 1703 er holdt i mørke toner af sort og brunt, men med brogede detaljer. Fontehimlen er udstyret med en broget barokstaffering med brug af marmorering, prædikestolen står i en brun staffering fra 1705, mens skriftestolen og pulpituret står i nøddetræsådring fra o. 1730/40. De yngre stolestader er farvesat efter dette inventar, senest 1962. Af ældre,

Fig. 38. Indre set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *The church interior looking east.*

sekundære †stafferinger vides hovedinventarstykkerne at være farvesat i perlegråt 1855.[57]

Ændringer og istandsættelser. Eneste vidnesbyrd om kirkens middelalderlige indretning er de ovennævnte bevarede genstande, døbefonten og korbuekrucifikset. Tilsvarende er kendskabet til den efterreformatoriske indretning særdeles begrænset, hvilket ikke mindst skyldes, at egnen gentagne gange blev belejret under Svenskekrigene. Således blev en †alterkalk stjålet under Kejserkrigen 1627. Et nyt †altersæt blev udført til kirken 1635 af Hans Ditlevsen, Ribe, men også dette faldt i svenske soldaters hænder, denne gang under Torstenssonkrigen 1643-45. Det samme gjorde en ⋆alterkalk fra 1650 under Karl Gustav-krigene 1657-60 (jf. ovf.). Under denne belejring af egnen blev kirkens træinventar, herunder prædikestol og stolestader nævnt henholdsvis 1636 og 1641, brugt som brænde, sådan som det også skete for andre kirker (jf. Bredstrup Kirke s. 3669).

Nyindretningen af kirken efter krigene foregik rimeligvis i 1660'erne, men er ikke godt belyst i kilderne. Den eneste bevarede inventargenstand, der synes at stamme fra denne tid, er således den udaterede prædikestol, mens nogle nu forsvundne †stolestader af fyr er omtalt 1767. Er prædikestolen fra 1660'erne, som det her formodes, så er den under alle omstændigheder betydeligt ombygget efter 1700, da kirken nyindrettedes med det ovenfor nævnte inventar (s. 3570).

Kirken blev istandsat 1929-30 under ledelse af Peter Kr. Andersen.[58] Seneste hovedistandsættelse af inventaret blev gennemført 1979-82 efter en plan af Anker Birkemose.[20]

1985 resulterede et indbrud i, at kirken mistede et par †alterstager skænket 1694 af Jens Nielsen og Maren Pedersdatter Gade samt to dåbsfade (s. 3580).

Alterbordet (jf. fig. 38) er en rammekonstruktion, 173×110 cm og 102 cm høj, der er beklædt med et *alterklæde* af rødbrunt fløjl, formentlig fra kirkens hovedistandsættelse 1979-82.[21]

†*Alterklæder.* 1-2) Nævnt 1841, da man ønskede det erstattet med et nyt af rødt fløjl og guldgaloner.[41] 3) 1854, af rødt fløjl.[59] 4) 1879, af rødt stof med guldkors.[41] 5) 1900, af rødt silkefløjl med guldkors.[23] 6) 1923 blev alterbordet beklædt med nyt fløjl.[20]

Altertavle (fig. 39), o. 1660'erne. Tavlen er arkitektonisk opbygget med et storfelt indrammet af koblede, glatte søjler med korintiske kapitæler

INRI

Fig. 40. Den Korsfæstede Kristus. Detalje af altertavlen, o. 1660'erne (s. 3573). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – '*The Crucified Christ*'. *Detail of altarpiece, c. 1660s.*

og foran disse friskulpturer af Den Velsignende Kristus med globen (nord) og Moses med lovtavlerne (fig. 41). Storstykket afsluttes af storvinger af dybt udskåret bruskværkornamentik. Postamentet er glat med fremspring prydet af keruber; yderst under postamentet er to hængestykker formet som drueklaser. Frisen er af tilsvarende udformning som postamentet og ligesom dette så bredt, at ikke kun storstykket, men også storvingerne omsluttes af dem.

Topstykket omfatter et topfelt flankeret af reliefskårne hermer og smalle topvinger. Foran topfeltet er et krucifiks med Adams hovedskal (fig. 40) ved sin fod, og ved korsets sider står frifigurer af Maria med hænderne foldet i bøn og Johannes, der løfter sin ene hånd. Ved figurernes sider står

Fig. 39. Altertavlen fra o. 1660'erne (s. 3571). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Altarpiece from c. 1660s.*

topspir udformet som liljer. Storstykket krones af en gavl med cirkulært midtfelt omgivet af bruskbarokke udskæringer, der er formet som spejlende drager. Herover er en afsluttende konsol, hvorpå der sekundært er stillet en bevinget globe.

Altertavlen står i en staffering fra 1703 med broget bemaling af sort, rødt, blåt, gråt og grønt med lidt forgyldning. På postamentfremspringene er med guldfraktur anført »anno 1703«, på frisefremspringene og i topgavlens felt er malet keruber.

Fig. 41. Moses. Detalje af altertavlen, o. 1660'erne (s. 3573). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Moses. Detail of altarpiece, c. 1660s.*

Fig. 42. Altermaleri nr. 1, *Forklarelsen på Bjerget,* o. 1800/50 (s. 3576). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Altar painting no. 1, 'the Transfiguration of Jesus', c. 1800/50.*

Stafferingen blev fremdraget 1929 af Peter Kr. Andersen.[60] Oprindeligt havde tavlen stået i en 'snedkerstaffering' med blankt træ og detaljer i sort.

Frem mod afdækningen 1929 stod den med antikvaindskrifter på postament, frise og topfelt, henholdsvis »Bliv hos os, Herre!«, »Gud er Kærlighed« og »Ingen kommer/ til Herren/ uden ved Sønnen«; skriften og samspillet mellem postamentets indskrift og Constantin Hansens alterbillede (jf. ndf.) tyder på, at indskriften er fra o. 1870. Altertavlen blev istandsat ved Niels Thermansen o. 1916.[20]

Altermaleriet, o. 1660'erne, forestiller *Nadverens Indstiftelse* og er udført i olie på træ, 141×100 cm.

Fig. 43. Constantin Hansens (†)altermaleri, nr. 2, *Vejen til Emmaus,* 1870 (s. 3577). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Constantin Hansen's altar painting, no. 2, 'the Road to Emmaus', 1870.*

Ved nadverbordets midte gør Jesus en velsignende gestus over kalken med vin, mens Johannes læner sig ind mod ham. De øvrige disciple sidder og står omkring bordet, den ene af de to i forgrunden vender ryggen til bordet og kigger mod betragteren. Over bordet hænger en lysekrone indrammet af draperier. Maleriet blev hurtigt taget ud af brug (jf. ndf.), men fik atter plads i altertavlens storfelt 1982.[61] *Topfeltsmaleriet* (jf. fig. 40) forestiller Jerusalems huse og tjener som baggrund for krucifikset.

(†)*Altermalerier.* 1) (Fig. 42), o. 1800/50, en kopi efter den øvre del af Rafaels *Forklarelsen på Bjerget,* olie på lærred 129×90 cm.[62] Maleriet inkluderer scenen med Jesus, der svæver over bjerget, hvorpå Peter, Jakob og Johannes ligger (jf. Matt.

17,1-13), men i forenklet form med en oplyst, græsgrøn bjergtop og lyseblå himmel. Maleriet var indsat i altertavlen frem til 1870 (jf. nr. 2), men hænger nu på korets nordvæg. Det svarer i sin beskæring og forenkling af forlægget nøje til det samtidige †altermaleri fra Bredstrup Kirke (s. 3694), og de kan meget vel være samme uidentificerede malers arbejder.

2) (Fig. 43), 1870, *Vejen til Emmaus,* malet af Constantin Hansen i olie på lærred, 129×90 cm. Maleriet viser Kristus iklædt rød kjortel samt blå kappe og med antydning af en glorie. Han følges med to disciple langs en jordvej, men er standset og vender sig frontalt ud mod betragteren, mens han betragter de to disciple, der endnu bevæger sig hen ad vejen i samtale med hinanden og uden rigtig at lægge mærke til Kristus. Som han er de iført kjortel og kappe, henholdsvis gul, rød og lyse- samt mørkegrøn. Bag dem breder det stemningsfulde aftenlys sig over landskabet. Maleriet er konserveret o. 1979.[63] Det var indsat i altertavlen frem til 1982 (jf. ovf.), men er nu opsat på korets nordvæg.[64]

I årene omkring 1870 var Constantin Hansen ganske aktiv som kirkekunstner og udførte omtrent halvdelen af sine i alt 13 alterbilleder. Vejlbybilledet er en replik af det topfeltsmaleri, han havde udført til Vor Frue Kirke i Roskilde 1866 (*DK KbhAmt* 82). Jens Peter Munk har foreslået, at bestillingen på maleriet kom i stand igennem Constantin Hansens svigermor Mette Marie Købke, hvis slægt ejede kirken, og hvis ægtefælle, Niels Christian Købke, er begravet på kirkegården s. 3598).[65] Der er bevaret tegnede forstudier til altertavlen dels i privateje dels i Statens Museum for Kunst.[66]

Altertavlen har samme opbygning som Erritsø Kirkes (s. 3627). Særligt er de to tavler fælles om den særegne udformning, hvor postament og frise omslutter såvel storstykke som storvinger. Alligevel synes Vejlbytavlen at være noget ældre end Erritsøs, idet dens bruskbarokke ornamentik taler for en datering til tiden efter kirkens plyndring under Karl Gustav-krigene, altså til o. 1660'erne. Vejlbytavlens ældste 'snedkerstaffering' fortæller da også, at den nuværende da-

Fig. 44. Altersølv. Kalk udført 1698 af Peder Erichsen, Fredericia, med disk udført o. 1900 af C. M. Cohr, Fredericia (s. 3578). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Altar silver. Chalice made in 1698 by Peder Erichsen, Fredericia, with paten made c. 1900 by M. Cohr, Fredericia.*

Fig. 45. Alterstager, udført 1988 af Børge Poulsen (s. 3579). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Altar candlesticks, made in 1988 by Børge Poulsen.*

tering med årstallet 1703 er sekundær, samt at tavlen formentlig havde nogle år på bagen, da den blev nymalet. Følgelig må Erritsøtavlen altså formodes udført med Vejlbytavlen som forbillede, men næppe af samme værksted (jf. også fontehimmel s. 3581).

Alterkalke. 1) (Fig. 44), 1698, udført af Peder Erichsen, Fredericia. *Kalken* er 22 cm høj og har en sekstunget fod med bred standplade. Foden er drevet stejlt op i skaftet, hvis flade, cirkulære knop har seks bosser, hver med et bogstav i navnet »Ihesvs«. Bægeret har omtrent rette sider og er prydet af to tætstillede, indgraverede linjer nær randen. På foden er med versaler anført »Anno 1698 Hafver SognePræsten Mag(ister) Christen Borch Ladet Denne Kalch oc Disk Paa Kirchens Bekostning Giøre«. Stemplet under bunden med mestermærke samt anført vægten »40 Lod«.[67] Den tilhørende †*disk* er forsvundet.

2) 1980, udført af Børge Poulsen som en kopi af den ældre ⋆alterkalk (se ndf.). Den 22,5 cm høje kalk har en sekstunget fod med bred standplade og påmonteret krucifiks. Foden er prydet af indgraverede linjer og trepas og drevet stejlt op mod skaftets fladovale, rigt dekorerede midtled. Bægeret er stort og glat med næsten rette sider (se ndf.). Under bunden er med versaler anført: »Anno 1650 den v(el)b(yrdige) Ebbe Gyldenstiern vaar slotsher paa Coldinghuus oc h(r) Peder Nielsen Bøgvadt soneprest til Ullerup oc Veylby Sogner og Tamas Hans i Weyelby med Niels Iens i Tved vaar kirce verger blef denne/ kalck giort paa Weylby Kirckis egen bekostning«. Stemplet med Børge Poulsens sølvmærke, »kopi 1980« og »925S«. Foden er drevet stejlt op i skaftet, der har en fladoval midtknop med seks bosser, på fem af hvilke der er indgraveret en versal af navnet »Jesvs«. Bægeret er fladbundet med rette sider, der krænger ud ved overkanten. Det er glat bortset fra fire indgraverede linjer langs mundingsranden.

⋆*Alterkalk*, udført 1650. Som forrige (nr. 2); det store bæger er tilføjet 1872.[68] Kalken blev stjålet 1657 under Karl Gustav-krigene og er nu i Sanseryd Kirke nær Jönköping.[69]

†*Alterkalk*, stjålet af svenske soldater 1627 under Kejserkrigen. Den dukkede siden op i Middelfart,[24] men ser ikke ud til at have fundet vej tilbage til kirken igen, idet man 1635 bekostede et nyt altersæt udført (se ndf.).

Alterdisk, udført o. 1900 af C. M. Cohr, måler 15 cm i diameter og er dekoreret af et indgraveret hjulkors på fanen. Den er stemplet under bunden med fabriksmærke, Carl Mads Cohrs (1862-1925) eget sølvmærke, lødighedsangivelserne »826« og »S« samt indgraveret »374«.

†*Altersæt,* 1635, udført af guldsmed Hans Ditlevsen, Ribe.[70] Sættet blev stjålet af svenske soldater under Torstenssonkrigen 1643-45.[32]

Oblatæske (fig. 44), 1862, udført i Fredericia, måske af Struntzeværkstedet. Den ovale æske, 10,5×8 cm, 4 cm høj, har glatte sider prydet af to indgraverede linjer. Låget er let kuplet med et forsænket felt, hvori er indgraveret årstallet »1862.«. Under bunden er den stemplet med Fredericias bymærke, vægtangivelsen »11L« og et fejlstemplet ovalt sølvmærke. Da Struntzeværkstedet, som da blev ledet af sønnen Johan Christian Vilhelm Struntze, synes at være den eneste Fredericiasølvsmedje, der 1862 benyttede et ovalt sølvmærke, er oblatæsken muligvis udført i dette.[71]

Sygesæt, o. 1900. Kalken er 16 cm høj, med cirkulær fod, der er glat med affaset standkant. På

foden er indgraveret tre roser og under bunden lødighedsangivelsen »826 S«. Skaftet er meget slankt med en vulst som midtled, og det leder over i et højt, slankt bæger, hvis sider er dekorerede med indgraverede roser om blanke, ovale felter. *Disken* måler 9,5 cm i diameter og er helt glat. Sættet opbevares i et formpresset læderetui.

Skummeske, udført o. 1900 af Carl Mads Cohr, Fredericia (1862-1925). Den 14,5 cm lange ske har ovalt, perforeret laf og slankt greb med indgraveret plantemotiv. Under grebet er den stemplet med »11 lødigt« samt Carl M. Cohrs sølvmærke (jf. også alterdisk ovf.).[72]

Alterstager (fig. 45)*,* 1988, udført af Børge Poulsen.[20] De 31 cm høje stager er udført som en kraftig, cylindrisk fod, hvis overkant går stejlt over i et skaft med tre midtringe og spejler sig i lysskålen. Denne er prydet af en bort af cirkler.

†*Alterstager.* 1) 1694, et par drejede stager, 36 cm høje, med versalindskriften »Jens Nielsen Gades – Maren Pedersdater Gades«; på den ene af stagerne med tilføjelsen »A(nn)o 1694«. Foden var cirkulær med karnisformet aftrapning, mens skaftet var balusterformet og spejlede sig om de slanke midtled. Den riflede lysskål var flad og ret bred. Stjålet 1985.[73] 2) O. 1917, to stager med elektrisk pære, som kirkesynet 1933 gerne så fjernet fra alterbordet, men som først blev flyttet til ligkapellet 1951 (dvs. til Den Bruunske Pavillon, s. 3542).[74]

Messehagel, 1998, af uld og silke, tegnet af Grethe Rugholm, vævet af Grethe Jacobsen og med kniplinger af Anne Marie Jochumsen.[75] En hvid hagel med tre roser omgivet af kornaks på ryggen og et kristogram på fronten. †*Messehagel,* anskaffet 1866.[41]

†*Messeklæder.* 1631 anskaffedes 14 alen lærred til en ny messesærk, idet den gamle var blevet stjålet, da svenskerne 1627 invaderede Jylland under Kejserkrigen.[24] 1833 blev kirkens messeklæder karakteriseret som ubrugelige.[76]

Alterskranke (jf. fig. 38), o. 1875. Halvcirkulær med drejede balustre, der etablerer otte fag, og en slank håndliste. Skranken står i mørklakering med grå håndliste og olivengrøn uld fra 1982 på knæfaldet. 1921 ønskede man at hæve knæfaldet en smule og ombetrække det med rødt plys.[20]

Døbefont (fig. 46)*,* romansk, af granit, 82 cm høj. Foden er udført af lysegrå granit og formet som en pyramidestub med let rundede hjørner. Fronterne er dekorerede af et rundbuefelt, og i hjørnerne er hoveder i lavt relief. Den øvre del af foden er afsondret fra den nedre af en indhugget linje og tjener som en art vulst. Herover hviler den brede kumme, 76 cm i diameter, på et lavt, konisk skaft. Dens omtrent rette sider er udsmykket med en arkadefrise med kraftigt fremhævede kapitæler. Kummens overkant er markeret af et lavt afsæt, der fremhæver dens cirkulære form. Opstillet i korets nordvestlige hjørne. Fonten blev renset 1902.[23] Den hører til den gruppe af arkadefonte, der i særlig grad forefindes i egnene syd for Vejle Fjord.[77]

Dåbsfade 1) (Fig. 47), 1600-tallet, formentlig fra Nürnberg. Fadet er ottekantet, 44 cm bredt, med kuplet bund, hvori er et punslet motiv af en mand med bredskygget hat iklædt en knappet kappe, glat krave og holdende en stok i sin højre hånd.

Fig. 46. Romansk arkadedøbefont (s. 3579). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Romanesque baptismal font with arcading.*

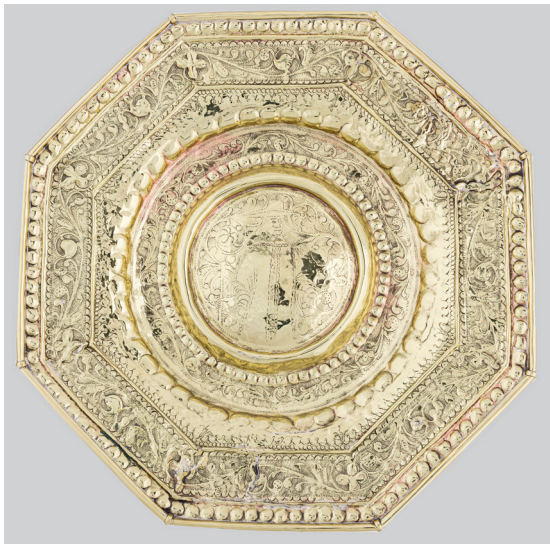

Fig. 47. Dåbsfad nr. 1, 1600-tallet (s. 3579). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Baptismal dish no. 1, 1600s.*

Han omgives af en bladranke. Uden om dette er drevne borte, blandt andet en perle- og en planterankebort, der begge går igen på fanen. Den ottekantede form er usædvanlig blandt Nürnbergfade, og sammen med den afbildede mands klæder peger det mod en datering til 1600-tallet. Fadet var 1988 meget slidt og blev repareret af sølvsmed Børge Poulsen,[20] men man besluttede kort efter i stedet at tage det ud af brug. Det er siden 1990 opsat på korets nordvæg.

2) (Fig. 48), udført 1990 af Børge Poulsen af sølv. Det er 59 cm i diameter med blank bund og fane, der er hamret i et mønster af radierende linjer og prydet af fire blanke beslag, der danner et hjulkorsmotiv. Beslagene er pånittede, ligesom der er sat 12 dekorative nitter rundt på selve fanen.

†*Dåbsfade.* 1) Et Nürnbergfad fra, formentlig, 1500-tallet, der blev skænket 1713 af sognepræst Jens Lund. I bunden var et relief af Bebudelsen,[78] og fadet bar versalinskriften »Dend hellig aand skal komme over dig Luc cap. 1 v35« og »Uden saa er at nogen bliver fød af vand og aand da kand hand ikke ind komme i Guds Rige, Joh. cap 3 v5. Her Jens Lund pastor adiunctus A(nn)o 1713«. Fadet blev stjålet 1985.[73]

2) Et †*dåbsfad* af messing ønskedes anskaffet 1902.[23] Formentlig identisk med det cirkulære fad med glat, konkav fane, der kan ses på ældre fotografier.[79] Stjålet 1985.[73]

Fig. 48. Dåbsfad og -kande, udført 1990 af Børge Poulsen (s. 3580-81). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Baptismal dish and jug made in 1990 by Børge Poulsen.*

Fig. 49. Fontehimmel, o. 1700/10 (s. 3581). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Font heaven, c. 1700/10.*

Dåbskande, (Fig. 48), udført 1990 af Børge Poulsen. Den 35 cm høje kande har lavt, cylindrisk korpus, der er drevet op i en hals med konvekse sider og ligesom sølvsmedens alterstager delt af tre midtringe. Halsen er udkrænget i fire buer, hvoraf de to tjener som hældetude. Hanken er kraftig og cirkulær med overflade, der er hamret i et radierende mønster. »Sterling/ handmade/ Denmark/ B. Poulsen«.

En †*dåbskande,* af messing, ønskedes anskaffet 1902.[23] Formentlig identisk med den slanke kande med urneformet korpus og høj hældetud, der ses på ældre fotografier.[79]

Fontehimmel (fig. 49), o. 1700/10. Den sekskantede himmel har glat frise under en ligeledes glat, konveks gesims. Loftet udfyldes af en solgisel i relief, og fra dets midte hænger Helligåndsduen. Over himlens seks sider er ovale felter i laurbærrammer, der støttes af akantusornamentik og krones af høje, liljelignende topstykker. Fra himlens hjørner udgår svungne bøjer skåret som nøgne kvindehermer. De samles om en kraftig stamme over loftets midte og krones af et sekskantet topstykke med mindre, s-svungne bøjler, der bærer en kugle med midtled.

Himlen står i sin oprindelige, brogede barokbemaling af hvidt, rødt, grønt, blåt og forgyldning.

Enkelte dele, primært frise, gesims og topfelter er udført som marmorering. Farvelaget blev fremdraget 1929, efter himlen 1855 var blevet malet i perlefarve.[80]

Fontehimlen er med sikkerhed anskaffet efter plyndringen af kirken under Svenskekrigene, og den overdådige akantusbarok tyder på, at det først skete i det tidlige 1700-tal. Himlen svarer helt og holdent til den i Erritsø Kirke, som utvivlsomt er udført af samme værksted, der leverede både fontehimmel og altertavle til den kirke (s. 3627 og 3633).

Korbuekrucifiks, (fig. 51), o. 1475/1500, tilskrevet Herslevmesteren. Kristus hænger i let skrånende arme. Hovedet, der bærer en turbanflettet tornekrone, hælder mod højre skulder, øjnene er lukkede og munden let åben. Håret og skægget er ordnet i regelmæssige lokker. Brystkassen er kraftigt fremhævet over den slanke talje og det udmagrede, indtrukne mellemgulv, og ribbenene står kraftigt frem. Lændeklædet er smalt med midtsnip. Den højre fod er lagt ind over venstre, og begge er fæstnet med samme nagle. Korstræet er formentlig det oprindelige. Det er glat med firpasender, der rummer et forsænket felt af samme form; den nedre korsende er fornyet.[81] I korsskæringen er en stor glorieskive.

Krucifikset står i en farvesætning fra 1929, der tager udgangspunkt i det oprindelige farvelag.[82] Kristus står i en gråhvid karnation med malede blodstænk fra sår og pande, mørkebrunt hår og skæg samt grøn tornekrone. Lændeklædet er ligeledes gråhvidt med guldkant, mens korstræet står i mørk egetræsådring. I korsendernes medaljoner ses malerier af evangelisternes symbolvæsener holdende en identificerende

Fig. 50. Indre set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *The church interior looking west.*

Fig. 51. Korbuekrucifiks, 1475/1500. Tillagt 'Herslevmesteren' (s. 3582). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Rood, 1475/1599. Attributed to 'the Herslev master'.*

skriftrulle. For oven ses »S. Iohannes«, på korsarmene »S. Lvcas« og »S. Marcvs« og for neden »S. Matthevs«. På glorieskiven er malet en strålekrans i gult og på korsstammen blodstænk. Frem til 1929 stod krucifikset med gullig karnation, brunt hår og skæg samt et lændeklæde i en 'ubestemmelig' farve, mens korstræet stod med en ådring, der var meget lig skriftestolens nøddetræsådring.[60]

Krucifikset var opsat på sin oprindelige plads på triumfvæggen frem til det tidlige 1900-tal; et ældre foto viser, at korstræets nedre ende på dette tidspunkt blev støttet af en tværbjælke gennem korbuen. 1980 er det omtalt som opsat 'i bunden af kirken',[20] det vil sige i tårnrummet, hvor det også er nævnt 1927.[83] Nu er det opsat på skibets nordvæg.

Krucifikset kan med figurens karakteristiske høje kindben og torsoens udformning tillægges den såkaldte Herslevmester (jf. s. 2251), der også er tillagt korbuekrucifikset fra den nærliggende Taulov Kirke (s. 3770).[84]

Fig. 52. Mattæus, o. 1705. Hjørnefigur fra prædikestolen (s. 3584). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Matthew, c. 1705. Corner figure on the pulpit.*

Prædikestol, (fig. 52-55)*,* formentlig fra o. 1660'erne, men forandret og tilføjet lydhimmel o. 1705. Kurven, af fyrretræ, har tre arkadefelter, der er dannet, ved at pilastre og arkade i gennembrudt akantusornamentik er monteret i selve fyldingerne. Kurvens hjørner er let fremspringende og omfatter koblede snosøjler, foran hvilke der står udskårne frifigurer af evangelisterne, alle med deres bog og skriveredskab. Set fra triumfvæggen ses Matthæus (fig. 52), Markus, Lukas og Johannes (fig. 54). Postamentet er glat mellem hjørnernes rektangulære fremspring, foran hvilke der er monteret bøjler med relieffer af evangelisternes symboler i skyer: englen, løven, oksen og ørnen. Frisen er af samme form som postamentet, blot er der monteret kerubhoveder foran fremspringene. Under kurven er udsavede hængestykker og ved hjørnerne kraftige blomsterbuketter. Stolen hviler på en slank, glat søjle med korintisk kapitæl og rektangulær base; søjlen smalner til i begge ender.

Den sekskantede lydhimmel (fig. 55) har glat frise indrammet af postament og gesims af flammelister, sidstnævnte med en kvartrund profil i gennembrudt arbejde. Loftet er udført med en solgisel og fra dets midte hænger en Helligåndsdue. Under himlen er udskårne hængestykker i gennembrudt arbejde og ved hjørnerne store vindrueklaser. Over himlen er tilsvarende store topstykker i gennembrudt arbejde med et udskåret kerubhoved og vaseformet spir, og mellem disse står englefigurer med hver en basun.

Stolen har siden 1929 stået i en bemaling, der følger den mørkebrune nøddetræsådring fra 1705, der imidlertid ikke lod sig fuldstændig afdække under istandsættelsen. Den har foruden ådringen hvide arkader samt figurskæringer og sorte snosøjler. I arkaderne er malet lodrette blomsterranker i brunaille af samme type som på skriftestolen (s. 3586), mens evangelisternes navne er anført med kursiverede versaler i postamentfelterne og i frisefelterne nogle ornamenter samt dateringen »Anno 1705«. Lydhimlen har samme staffering, dog med topstykkerne i en gråmarmorering med lyserøde årer, der ikke forekommer på selve kurven. Bæresøjlen er gråmarmoreret med blå åretegning. 1855 blev den malet i perlefarve.[60]

Ifølge et kirkesyn fra det tidligste 1700-tal var prædikestolen bestilt, men endnu ikke opsat i kirken.[85] Selvom dette umiddelbart lyder som en nyanskaffelse, peger den bemærkelsesværdige placering af evangelistfigurerne foran hjørnernes koblede snosøjler samt den forskelligartede tilpasning af de enkelte konsoller til de fuldt formede postamentfremspring i en anden retning. De indikerer, at der kan have været tale om en modernisering af en ældre barokstol, hvis klare arkitektoniske form med kraftige hjørnefremspring og snosøjler stemmer godt overens med en datering til kirkens genindretning i årene efter plyndringen 1657-60 (s. 3571). Dette kunne tale for, at prædikestolen i sin kerne er fra 1660'erne, men moderniseret, givetvis forud for bemalingen

Fig. 53. Prædikestol, o. 1660'erne(?) med sekundær lydhimmel (s. 3584). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Pulpit, c. 1660s(?) with secondary sounding board.*

1705, ved tilføjelsen af evangelistfigurer, keruber, storfelternes arkadeindramninger, hjørnernes hængestykker og ikke mindst lydhimlen. En sådan tolkning vil samtidig forklare, hvorfor lydhimlens flammelister og ornamentale udskæringer i gennembrudt arbejde afviger så markant fra prædikestolens arkitektoniske udtryk.

†*Prædikestol,* nævnt 1636, da man opmurede en trappe til den.[24] Stolen blev formentlig benyttet som brænde af de belejrende svenske soldater under Karl Gustav-krigene 1657-60.

Stolestader, (jf. fig. 38), 1873,[41] med slanke, 111 cm høje gavle formet som en smal fylding på en høj base og kronet af en frise med gesims. Mod sædet er et s-svunget sidestykke og under det et udsavet ben med vaseled. Stolegavlene står i mørkebrunt med brunmarmorerede fyldinger og lysegrå gesims samt ryglæn. De er udført med Fredericia Trinitatis Kirkes som forlæg (s. 326), blev opmalet 1962, på hvilket tidspunkt sæderne fik deres grå farve, og er siden ombygget med bredere sæde ved hovedistandsættelsen 1979-81.[86]

†*Stolestader.* 1) Nævnt 1641, da en snedker flyttede og opsatte nogle stole til skovrideren og dennes hustru.[24] Disse stole var af eg og blev ifølge sognepræst Clods beretning fra 1767 brændt under de svenske soldaters belejring af egnen under Karl Gustav-krigene 1657-60.[87] 2) Nævnt 1767 som udført af fyrretræ.[87]

Skriftestol (fig. 56), o. 1700, af eg. Fronten har to fag og østsiden et enkelt. Hvert fag har to stokværk, der adskilles af en glat frise mellem kraftige profiler. De nedre fyldinger har stejlt affasede hjørner og glatte svikler. De øvre er rektangulære og tjener som lysindfald, idet de er udfyldt af et vaseornament i gennembrudt arbejde. Nær overkanten løber en tandsnitsfrise, der etablerer et øvre smalfelt, som ligeledes er udfyldt af ornamentikudskæringer i gennembrudt arbejde. Det østvendte fag er hængslet med dekorative jernhængsler og tjener som dørfløj. Stolen afsluttes af en glat frise indrammet af flammeprofiler. Over den er stillet filigranagtige topstykker mellem kvadratiske baser med vasespir. Skriftestolen står i brun nøddetræsådring med sorte detaljer. I de nedre fag er malet hængende blomsterranker i brunaille. Stolen er nu stillet op mod korets sydvesthjørne og tjener som indgang til prædikestolen. Den er meget lig skriftestolen i Bredstrup (s. 3704) og må være udgået fra samme snedkerværksted.

Løse stole. 1) 1985, seks stole tegnet af Børge Mogensen (model J39, 'Folkestolen') af eg med sæde flettet af papirgarn er opstillet i våbenhuset. De stod formentlig oprindeligt i koret.[88] 2)

Fig. 54. Johannes, o. 1705. Hjørnefigur fra prædikestolen (s. 3584). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *John, c. 1705. Corner figure on the pulpit.*

Fig. 55. Lydhimmel, o. 1705 (s. 3584). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Sounding board, c. 1705.*

1950/99, 26 stole af eg ('Gerlevstolen') med sæde i rød uld er opstillet i tårnrummet.[89]

Pengeblok, o. 1700, udført af eg, 29,5×24 cm, 109 cm høj, som et rektangulært skab på en smallere base. Skabet er beslået med jern langs overkanten, mod underkanten og på oversiden, hvor der også er et møntindkast. Lågen er beklædt med yderligere tre jernbånd, hvoraf de to er hængslede. En enkelt oprindelig lås er bevaret. Opstillet ved indgangen til skibet.

†*Pengebøsse,* anskaffet 1906.[20]

Klingpung (jf. fig. 56), 1700-tallet. 104 cm lang med pose af rødt fløjl og drejet, sortmalet skaft. Opsat på korets sydvæg.

Dørfløjene (jf. fig. 12 og 20) blev fornyede o. 1965 efter tegning af arkitekt Helge Andreasen, Vejle.[20]

†*Kirkeskib,* 1957, udført af Holger Larsen.[20] Det blev repareret af 'smeden' 1975.[20]

Pulpitur (fig. 57), o. 1700/25. Brystningen er af fyrretræ, 121 cm høj, med 13 fyldinger, hvoraf den midterste er en arkadefylding, og de øvrige 12 er højrektangulære med affasede hjørner (det vil sige ottekantede), mellem et postament og en frise med håndliste. Pulpituret står i en nøddetræsådring, der stammer fra o. 1730/40, men er opmalet i en lidt fri fortolkning 1930 af P. Kr. Andersen.[63]

I det centrale arkadefelt er malet en skildring af *Kristus som Verdensherre*, stående med globen i venstre hånd og den højre løftet til velsignelse. De øvrige 12 fyldinger rummer maleriet af en blomst i et åbent landskab; det er primært liljer, men også roser og en solsikke. På frise og postament er med gul fraktur citeret Jesus' ord om bekymringer fra Matt. 6,28 og 6,33 (»Betragter Lilierne paa Marken, hvorledes de Vare. De arbeide ikke, de spinde og ikke. Men ieg siger eder, at ikke end Salomon I al sin Herlighed var saa iklæd som een af dem/ Men ad spørger først Guds Rige, Og hans Retfærdighed, saa skal alt saadant Tillæggis eder. Matth. VI Cap.«). Denne udsmykning er nært beslægtet med Bredstrup Kirkes pulpiturs, der bærer samme skriftsteder og tilsvarende malerier (s. 3701). Der kan næppe være tvivl om, at de to pulpiturers illustrationer og formentlig også deres nøddetræsådringer er malet af samme kunstner. Dette er formentlig sket o. 1730/40,[63] idet Peter Kr. Andersen ved sin forundersøgelse af pulpituret 1927 konstaterede, at pulpituret oprindeligt stod i en grå

Fig. 56. Skriftestol, o. 1700 (s. 3586) og klingpung, fra 1700-tallet (s. 3587). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Confessionary, c. 1700, and offertory, 1700s.*

Fig. 57. Pulpitur, o. 1700/25 (s. 3587). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Gallery, c. 1700/25.*

marmorering med blå årer. Dette farvelag svarer altså til 1705-bemalingen af prædikestolen, men kan naturligvis blot være afstemt efter denne.[90]

Pulpituret tjente oprindeligt som karlepulpitur. Det er løbende blevet repareret, blandt andet 1833, da både gulv og loft blev omlagt, og 1844, da det blev yderligere forankret i muren.[41] Det er nu omdannet til orgelpulpitur.

Orgel (jf. fig. 57) 1982, med 16 stemmer, to manualer og pedal. Bygget af Bruno Christensen & Sønner, Terkelsbøl. Disposition: Hovedværk: Principal 8', Rørfløjte 8', Oktav 4', Gemshorn 2', Sesquialtera II, Mixtur IV-V. Tremulant. Svelleværk: Gedakt 8', Fugara 8', Rørfløjte 4', Principal 2', Scharf II-III, Obo 8'. Tremulant. Pedal: Subbas 16', Hulfløjte 8', Koralbas 4', Fagot 16'.[91] På pulpitur i vest med østvendt facade og spillebord. Den rektangulære og femfeltede facade har svelleværk og spillebord i midterste felt og hovedværk og pedal i de fire yderfelter.

†*Orgler*. 1) 1901, bygget af ukendt mester. Skænket af Søren Aamand og hustru Karen Aamand af Trelde.[92]

2) 1922 med fem stemmer. Bygget af Horsens Orgelbyggeri v. M. Sørensen. Disposition: Bordun 16', Principal 8', Salicional 8', Gedakt 8', Oktav 4'. Oktavkobbel, svelle. Pneumatisk aktion. Orglet blev anskaffet fra Askov Valgmenighed og var 10 år gammelt på købstidspunktet.[20] På pulpitur i vest med østvendt facade og spillebord mod nord.[93]

3) 1970, med seks stemmer, et manual og pedal. Bygget af Vestre Orgel- og pianofabrikk, Haramsøy, Norge. Disposition: Manual (C-g^3): Gedakt 8', Principal 4', Rørfløjte 4', Oktav 2', Mixtur 2-3 fag. Pedal (C-d^1): Subbas 16'. Delte registre. Kobling: M-P.[64]

De fire *salmenummertavler* (jf. fig. 57) fra 1900-tallet måler 73×58,5 cm og er udført som en glat, sortmalet tavle til hængenumre med en bred, grå ramme. To af tavlerne er ophængt i skibet, en er i

Fig. 58. Mogens Chr. Thranes maleri *Hyrdernes tilbedelse,* 1739 (s. 3590). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Mogens Chr. Thrane's painting 'the Adoration of the Shepherds', 1739.*

tårnrummet, og den sidste står løst på gulvet ved prædikestolen.

†*Salmenummertavler* (jf. fig. 37), 1800-tallets anden halvdel. En tavle med bred ramme, hvis øvre hjørner prydedes af muslingeskaller eller akroterier og var afsluttet for oven af et kors. Til hængenumre. En tavle var ophængt på triumfmuren mellem buen og døren til prædikestolen.[94]

Malerier. 1) (Fig. 58), 1739, malet af Mogens Chr. Thrane i olie på lærred, 130×115 cm. Maleriet er en kopi efter Jan Mullers kobberstik af Bartholomeus Sprangers *Hyrdernes tilbedelse* fra 1606.[95] Det er signeret »Pinx M Ch Thrane/ A(nn)o 1739«. Ophængt på skibets nordvæg. Selvom maleriet har samme højdemål som de bevarede altermalerier, har det næppe været brugt som sådan, eftersom det er ca. 25 cm for bredt til at passe i altertavlens storfelt.

2) O. 2010, udført af Arne Gunnar, Fredericia, i olie på lærred, 140×198 cm. Billedet er fra serien *Levende Lys* og forestiller to kerter foran en mørk væg med en åbning, hvorfra et, må man antage, guddommeligt lys kiler sig ind. Ophængt på tårnrummets vestvæg.

Fladskærm (jf. fig. 38), opsat på triumfvæggen 2013.[64]

Lysekroner. 1) 1911, en lille krone med otte svungne arme, skaft med syv led samt lysreflektorer og hængekugle, hvorpå der med kursiv står: »Skjænket Egeskov Kirke af fru Kathrine v. Voss d.

Fig. 59-60. Klokke, støbt 1790 af Danien H. Riemer, Randers, og skænket af kirkeejer Johannes Iver Bruun (s. 3591). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Bell, cast in 1790 by Danien H. Riemer, Randers, and donated by church owner Johannes Iver Bruun.*

9/8-1911/ født Madsen Degn«. Ophængt i tårnrummet.

2) 1914, med 2×8 arme udført i jugendstil og monteret på et skaft med seks led og hængekugle, hvorpå der med kursiv står: »Skænket Vejlby kirke af Enkefrue Dorthea Margrethe Sørensen Tvedgaard d. 1. September 1914«. Ophængt vestligst i skibet.

3) 1920, med otte s-svungne arme, der har delfinformede midtled, en englefigur i det indre slyng og holder brede lyseskåle. Skaftet har seks led og afsluttes af en hængekugle med midtprofil og knop. På kuglen står med kursiv: »Skænket af J. H. Bjerregaard og Hustru og J.A. Kring, Egeskov, 1920«. Ophængt østligst i skibet.

Seks *lampetter,* 1982,[20] tegnet af Rolf Graae for Fog & Mørup. Af messing og med tre pærer sat forskudt af hinanden på et facetteret reflektorskjold. Opsat i skib og tårnrum.

En †*ligbåre,* skulle anskaffes 1752; der var allerede anskaffet fyrretræ til selve båren og fire stykker eg til drejede 'piller'.[25] Båren skulle efterfølgende sværtes med kønrøg.

Klokke (fig. 59-60), 1790, støbt af Daniel H. Riemer, Randers, og skænket af kirkeejer Johannes Iver Bruun. Halsen er markeret af en liste, og over den løber en bladbort. På legemet er med store versaler anført: »Denne klokke er af weelby Kirckes nærværend eier/ Agent og Borgemester Bruun i Fridericia/ udi aar 1790 bekostet omstøbt efter at den ved ringen/ for Søren Hansen i Trell hans moders liig var/ woldeligen bleven i stykker slaaen« og »Støbt af D. H. Reimer klokkestøber Randers N=5«. Over indskriften er sat busteportrætter af de danske konger fra Kong Hans til Christian VII med initialer nedenunder. På slagkanten er bladborten gentaget. Ophængt i tårnets søndre glamhul i en slyngbom, der er ombygget til vuggebom. En revne blev konstateret 1911.[23] Klokken blev repareret 1941 af August Nielsen (Thubalka).[20]

†*Klokke,* nævnt 1601, da kirken afgav en klokke, vejende 352 kg, under klokkeskatten.[96]

Fig. 61. Pavillonen på den Bruunske Familiebegravelse (s. 3542). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *The pavilion of the Bruun family burial.*

GRAVMINDER

Kirken rummer et betydeligt antal kultur- og ikke mindst lokalhistorisk interessante gravminder. Det ældste er den romanske gravsten, der nu ligger ved koret. Herudover hører de fleste til 1800-tallet, ikke mindst de mange kirkegårdsmonumenter, der er bevaret på Den Bruunske Familiebegravelse, indrettet 1804 af Bertel Bruun og Magdalene Barbara Bruun på den vestligste del af kirkegården. Her er – ganske unikt – også opført en lille, muret pavillon, hvorfra der er udsigt over Rands Fjord (fig. 61, s. 3542). Fra 1800-tallets midte er bevaret hele otte støbejernskors.

Gravsten, romansk, af rødlig granit, 150×39 cm, 17 cm tyk. Stenen er svagt trapezformet og uden dekorative elementer. Nu placeret på kirkegården sydøst for koret.

Kirkegårdsmonumenter. 1) (Jf. fig. 62), 1838, over Ane Iensdatter, ⋆1760, †1838.

Støbejern, 116 cm højt; grålmalet. Et rundbuet kløverbladskors med profileret kant;[97] den øvre korsende rummer et relief af en sommerfugl, og på bagsiden er et relief af et håndtryk i korsskæringen. Personalia er anført med reliefversaler. Opstillet øst for våbenhuset.

2) 1846, over Dorthe Iensdatter Ousen, ⋆4. sept 1802 i Trelde, †24. sept. 1846.

Støbejern, 111 cm højt, sortmalet. Kors med små, rundbuede kløverbladsender med profileret kant.[98] På bagsiden er anført i reliefversaler, at monumentet er sat af den efterlevende ægtefælle og parrets børn. Opstillet nordøst for koret.

3) 1848, over H. S. Lomholt, ⋆20. aug. 1811, †17. marts 1848. Støbejernskors som nr. 2. På bagsiden et relief af et håndtryk og versalindskrift, der angiver, at monumentet er opsat af den efterlevende ægtefælle og parrets børn. Opstillet nordøst for koret.

4) (Jf. fig. 62), 1848, over gårdmand Hans Petersen, ⋆1778, †1848. Støbejernskors som nr. 1. Opstillet øst for våbenhuset.

Fig. 62. Kirkegårdsmonument nr. 4 og 1, over Hans Petersen, 1848, og hustru Ane Jensdatter, 1838 (s. 3592). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Churchyard monuments, nos 4 and 1, to Hans Petersen, 1848, and his wife Ane Jensdatter, 1838.*

5) (Jf. fig. 63), 1851, over gårdmand A. Knudsen Qvist, ⋆7. juni 1805 i Igeskov (Egeskov), †25. juli 1851, 46 år gammel.

Støbejern, 105 cm, sortmalet. Kors med små, rundbuede kløverbladsender med profileret kant.[99] Personalia i reliefversaler optrukket med hvidt og i

Fig. 63. Kirkegårdsmonumenter, nr. 5 og 6, over A. Knudsen Qvist, 1851, og Hans Andersen Qvist, 1854 (s. 3593-94). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Churchyard monuments, nos. 5 and 6, to A. Knudsen Qvist, 1851, and Hans Andersen Qvist, 1854.*

Fig. 64. Kirkegårdsmonument nr. 7, over Peder H. Lassen, 1857 (s. 3594). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Churchyard monument no. 7, to Peder H. Lassen, 1857.*

den øvre korsende et spejlornament. På bagsiden: »Dette minde satte hans efterladte Enke og Børn« om et relief af et håndtryk. I A. Kvists familiebegravelse syd for våbenhuset.

6) (Jf. fig. 63), 1854, over Hans Andersen Qvist, ⋆12. nov. 1849 i Igeskov, †31. dec. 1854. Opstillet i A. Kvists familiebegravelse syd for våbenhuset.

Støbejern, 105 cm. Kors som nr. 5 (dog intet ornament i den øvre korsende). Personalia er anført i reliefversaler optrukket med hvidt og afsluttet med »erindring af fader, moder og sødskende«. På bagsiden: »Du hviler ved din Faders Side din Moders Taarer falde paa din grav men hendes Suk til Gud opstige i Haab til ham vi sees igien«. I A. Kvists familiebegravelse syd for våbenhuset.

7) (Fig. 64), 1857, over gårdmand Peder H. Lassen, ⋆4. dec. 1813 i Trelde, †16. maj 1857.

Støbejern, 113 cm; sortmalet. Spidsbuet kors med gennembrudt ende, i hvilken der sidder et trefliget blad.[100] Korsenderne har krabbeblade, og der er blade i korsskæringens hjørner. På bagsi-

Fig. 65. Støbejernsgitter, o. 1850/75 (s. 3595). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Cast iron grating, c. 1850/75.*

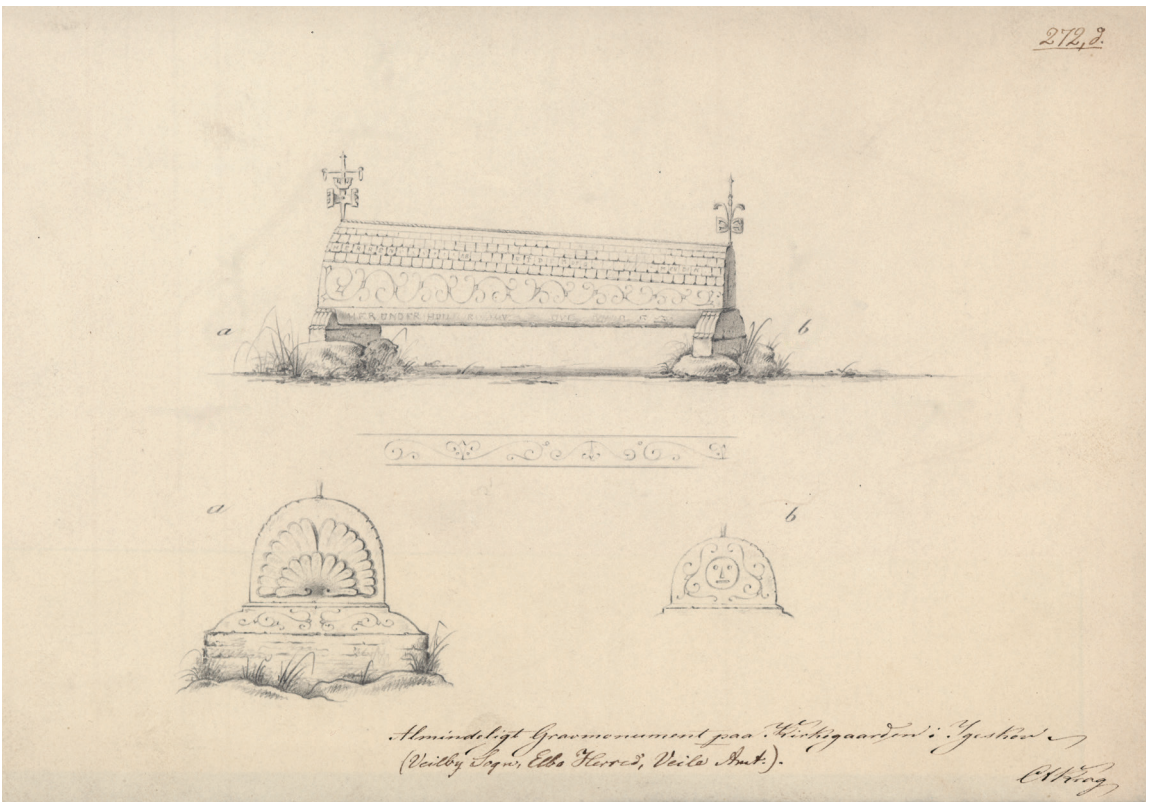

Fig. 66. †Kirkegårdsmonument, 1700-tallet, over ubekendt. Tegning ved C. A. Krag, 1841. I NM. – †*Churchyard monument, 1700s.*

den er et relief af et håndtryk (i korsskæringen) omgivet af indskriften: »Han levede i 12 ½ aar et kiærligt Ægteskab med K. Lassen født Ousen og Gud velsignede dem med 2 døttre der tillige med hende begræde Tabet af kiærlig Mand og Fader«. På en tavle af støbejern, 31×47 cm, der hviler op ad korset er med tilsvarende skrift anført: »Her i Dødens Have/ i det Plantebed/ Giemmes Mand og Fader/ Fred, Fred med dit Støv./ Math 5K 9V: Salige ere de/ Fredsommelige thi de skulle/ kaldes Guds Børn.«. Opstillet øst for koret.

8) 1985, over konservator Fritz Thode, ⋆12. dec. 1934, †24. dec. 1985 i Sdr Højrup Skovhave, Fyn, med hustru, lærer Sara Frank Thode, ⋆21. april 1939, †3. jan. 2009.

Rødlig natursten, 100×31 cm, med personalia i indhugget antikva, navnene dog udført som ægteparrets underskrifter. Som konservator udførte Fritz Thode talrige kirkerestaureringer, herunder både af Claus Bergs altertavle i Odense Domkirke (*DK Odense* 4737) og af Vejlby Kirke 1982, hvor han udså sig sit gravsted. Lagt sydøst for koret.

†*Kirkegårdsmonument,* (fig. 66), 1700-tallet, over ubekendt. Et sarkofagformet gravtræ, hvis overside havde spåntagsrelief, mens siderne var prydede af rankeslyng over en gravskrift i versaler. Tilsvarende var der en versalindskrift i én linje over spåntagsrelieffet. Gavlene var stillet på en base; hovedgavlen var lidt højere end fodgavlen og dekoreret med en palmet, formentlig i relief, og fodendens gavl med et ansigt. Begge gavle kronedes af ryttere i smedejern. Denne udsmykning tyder på en datering til 1700-tallet, men det er svært endeligt at afgøre, da monumentet udelukkende kendes fra C. A. Krags tegning i Nationalmuseet.[101]

Støbejernsgitter (fig. 65), o. 1850/75. Gitteret er udført i nygotisk stil og omfatter 8×3 fag, der er monteret i slanke mæglere med topspir. Gitterværket er dekorativt udformet som slanke spidsbuer prydet af firpas og rombemotiv. Grålmalet.

Fig. 67. Kirkegårdsmonument nr. 1 over Johannes Iver Bruun (s. 3596). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Churchyard monument no. 1 to Johannes Iver Bruun.*

Gitteret hegner nu Ousen-slægtens familiebegravelse øst for våbenhuset, hvor der også står to stole af støbejern med ryg udformet som blomster.

Den Bruunske familiebegravelse (fig. 61 og 67-71), indrettet 1804 af fabrikant Bertel Bruun og Magdalene Barbara Bruun i kirkegårdens vestre del. Den direkte anledning var farens død (nr. 1) samme år, men anlægget blev hvilested for slægten og var i brug frem til 1975. Familiebegravelsen er adskilt fra den øvrige kirkegård mod øst af en tjørnehæk. Mod øst er der i kirkediget opført et lysthus, kaldet Den Bruunske Pavillon (fig. 61, jf. s. 3542).[102] Gravminderne blev restaurerede 1995.

1) (Fig. 67), 1804, over Johannes Iwar Bruun, »den værdige borger/ den kiærlige ægtemand/ den ømmeste fader«, †10. sept. 1804, og hustru Maren Bruun, f. Pagh, »Den ædle danneqvinde/ den elskede hustrue/ den sieldne moder«, †18. nov. 1784.

Søjle, 206 cm høj, af hvidt marmor, med terningformet midtled, hvorpå personalia er anført i indhuggede versaler på modstående sider, og på den ene side: »sattes dette minde/ af/ erkiendtlige børn/ 1804«. Herover er et relief af en blomsterkrans, og mod toppen aftrappes monumentet i to led og krones af en vase. Opstillet på den nordre plæne.

2) (Fig. 68), 1806, over Mads Pagh Bruun, *3. marts 1781 i Fredericia, †4. febr. 1806.

Rødlig sandsten, 91×72 cm. Liggesten med personalia i indhuggede versaler trukket op med sort. Over indskriften er et forsænket relief af en vase og under den en blomstermedaljon. I den nordre plæne nær pavillonen.

3) (Fig. 69), 1807, over Niels Bruun, *23. april 1805, †18. aug. 1807.

Hvidt marmor, 67×45 cm, skriftsten med personalia i skriveskrift optrukket med sort og afsluttet af verset »En RosenKnop vi saae fremspire/ Dens Syn var sand Fornoielse/ Den vist sin Stame vildet zire/ Men ak en Orm den skadede/ Dog evig visnet skal ej blive/ En Blomst saa skjøn saa ynderiig/ Bag Graven kaldes den til Live/ For bedre at udvikle sig«. Opstillet på den nordre plæne nær pavillonen.

4) (Fig. 70) 1819, over justitsråd, toldkasserer Niels Staal, *1750 i København, †27. marts 1819.

Søjle af brændt ler, 210 cm høj, i nyklassicistisk udformning med palmetbort om foden, kanneleret frise og et vaseformet topstykke af sandsten. På søjlen er personalia anført med forsænket indskrift i skriveskrift trukket op med sort og afsluttet (på bagsiden) med ordene »Elsket og savnet af/ Hustru, Børn og Venner/ agtet og æret af Foresatte,/ Undergivne og Medborgere/ endte han sit daadfulde Liv/ den 27 Marz 1819«. Monumentet, der blev restaureret 2013,[64] er opstillet på den nordre plæne.

Fig. 68. Monument nr. 2 på den Bruunske familiebegravelse, over Mads Pagh Bruun, 1806 (s. 3597). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Monument no. 2 of the Bruun Family burial to Mads Pagh Bruun, 1806.*

Fig. 69. Monument nr. 3 på den Bruunske familiebegravelse, over Niels Bruun, 1807 (s. 3597). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Monument no. 3 of the Bruun Family burial to Niels Bruun, 1807.*

På søjlen er personalia anført med forsænket indskrift i skriveskrift trukket op med sort og afsluttet (på bagsiden) med ordene »Elsket og savnet af/ Hustru, Børn og Venner/ agtet og æret af Foresatte,/ Undergivne og Medborgere/ endte han sit daadfulde Liv/ den 27 Marz 1819«. Monumentet, der blev restaureret 2013,[64] er opstillet på den nordre plæne.

5) 1824, over Knud Bruun, »candidat i pharmacien«, *3. marts 1801 i Fredericia, †12. juni 1824 samme sted.

Hvidt marmor, 89×47 cm. Skriftsten med personalia i indhuggede versaler og derunder med skriveskrift: »Endag i Ungdoms Blomster Alder/ AK, Døden ubøielig Kalder sin Kaarede Ven/ Her Graven med Taarer vi væde,/ Men trøstes ved sa-

Fig. 70. Monument nr. 4 på den Bruunske familiebegravelse, over Niels Staal (s. 3597). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Monument no. 4 of the Bruun family burial to Niels Staal.*

lige Glæde/Vi sees igien«. I søndre plæne nær pavillonen.

6) (Fig. 71), 1826, over Søren Wedege Bruun, †30. maj 1794 i Fredericia, †11. nov. 1826 i Assens.

Hvidt marmor, 63×40,5 cm. Skriftsten med personalia i indhuggede versaler optrukket med sort og afsluttet med en henvisning til 2 Tim, 2,11. Opsat sammen med hustruens gravsten (nr. 11) foran et marmorkors, 55 cm højt, sat i en 49 cm høj granitsokkel. I den søndre plæne nær pavillonen.

Knyttet til gravmælet er en mindesten (fig. 71) af grå kalksten med profileret akantusbort og indskrift i indhuggede versaler optrukket med sort. Stenen måler 159×86 cm og er lagt over et kors med trepasender. Ved mindestenens fod er en lille metalplade, der oplyser, at »Mindepladen blev renoveret 2007. Teksten er genskabt ud fra historisk materiale«. Lagt på den søndre plæne lidt vest for selve gravstenen.

★7) 1827, over justitsråd, ridder af Dannebrog, købmand og borger i Fredericia Bertel Bruun, ★4. juli 1767, †16. juli 1827.

Hvidt marmor, 76×51 cm. Skrifttavle med personalia i indhuggede versaler og optrukket med sort; afsluttet af et mindevers i 12 linjer : »Her med taarer lagde vi ham hen,/ han, som var vor trøst vor fryd i livet./ Ak, en kærlig haand or snart igen,/ tog hvad os i ham den havde givet./ Dog var end for kort hans maal af dage,/ stort var mønstret han os efterlod,/ fædrelandet, som han værd forstod,/ blanded sine sukke med vor klage./ Trindt om graven staar i stille bøn/ hustru, børn og venner see tilbage,/ trøsted til hans velanvendte dage,/ skue opad til hans himmelløn.«. Monumentet indgår i samlingerne på Museerne i Fredericia (inv.nr. 9350), mens en kopi er stillet op ad det 116 cm høje marmorkors på den søndre plæne, som også hustru Magdalene Barbara Bruuns gravmæle (nr. 8) hviler op ad.

★8) 1831, over Magdalene Barbare (Barbara) Bruun, født Brøchner, ★3. juli 1768, †10. jan. 1831. Skrifttavle af hvidt marmor, 75×50 cm, med personalia i indhugne versaler trukket op med sort og afsluttet af mindeord i otte linjer. Monumentet indgår i samlingerne på Museerne i Fredericia (inv.nr. 9350), mens en kopi er stillet op ad samme marmorkors som ægtefællens (nr. 7).

9) 1831, over Søren Bruun Købke, ★8. sept. 1831, †21. dec. 1831.

Støbejern, 112 cm højt; sortmalet. Kors med små, rundbuede kløverbladsender med profileret kant.[103] Personalia i reliefversaler tværs over stamme og korsarme. Opstillet på den søndre plæne.

10) 1849, over oberstløjtnant i ingeniørkorpset, Ridder af Dannebrog Niels Christian Købke,

*16. april 1793; 26. april 1849 g.m. hustru Mette Marie født Bruun, *15. dec. 1792, †7. jan. 1888.

Hvidt marmor, 74×48 cm. Skriftsten med personalia i indhuggede versaler optrukket med sort og afsluttet med »Kom mig ihu efter din miskundhed/ for din godheds skyld, Herre/ David Psalme 25,7«. Tavlen er lænet op ad en grotte af sandsten med marmorkors, 133 cm høj. Opsat på den søndre plæne.

11) 1875, over Oline Cecilie Bruun, født Plum, *13. januar 1797 i Slagelse, †25. april 1875 på Jægergaarden i Aarhus.

Hvidt marmor, 63×40,5 cm. Skriftsten med personalia i indhuggede versaler optrukket med sort og afsluttet med en henvisning til Rom. 8,18. Opsat sammen med ægtefællens monument (nr. 6) på den søndre plæne.

12) 1884, over Mads Pagh Bruun, *5. sept. 1809, †23. sept. 1884, med hustru Magdalene Barbara Bruun, f. Bruun, *15. juli 1821, †2. juni 1901.

Sort marmor, 165 cm høj. Stele med personalia i indhuggede versaler afsluttet af bibelhenvisninger til henholdsvis Matt. 25,34 og Matt. 5,5. Opstillet på den søndre plæne.

13) 1898, over generalmajor, generalintendant for hæren Johan Peter Køhke, *5. okt. 1824, †3. aug. 1898, med hustru Kirstine Marie f. Bruun, *6. okt. 1828, †14. marts 1919.

Hvidt marmor, 71×48 cm. Skrifttavle, der læner sig op ad en 154 cm høj grotte med hvidt marmorkors. Personalia er anført i indhuggede versaler og optrukket med sort og afsluttet med Joh. 11,25. Opstillet på den søndre plæne.

14) 1935, over postmester Johannes Frederik Dahl, *22. jan. 1858, †19. april 1935, med hustru Ellen Magdalene Bruun Dahl, f. Køhke, *18. okt. 1860, † 23. jan. 1953.

Hvidt marmor, 72×47 cm. Skrifttavle, der læner sig op ad en 157 cm høj grotte med hvidt marmorkors. Personalia er anført i indhuggede versaler og optrukket med sort og afsluttet med ordene »Herren er min hyrde« (Sal. 23, 1). På den søndre plæne.

15) 1935, over fabrikant Johannes Christian Bruun Køhke, *11. sept. 1853, †8. april 1935, med hustru Marie Jacobine Køhke, f. Kiær, *25. okt. 1864, †16. dec. 1955.

Hvidt marmor, 71×48 cm. Skrifttavle, der læner sig op ad et marmorkors fæstnet i en sokkel af rødlig granit; 155 cm høj. Personalia er anført i indhuggede versaler og optrukket med sort. Opstillet på den søndre plæne.

16) O. 1972, over civilingeniør Johan Hedemann Baagøe, *5. okt. 1891, †22. dec. 1972, med hustru Agnete Baagøe, f. Dahl, *27. aug. 1893, †19. april 1976.

Hvidt marmor, 71×48 cm. Skrifttavle, der læner sig op ad et marmorkors fæstnet i en granitsokkel;161 cm høj. Personalia er anført i indhuggede versaler og optrukket med sort. Opstillet sydligst på den søndre plæne.

17) 1980, over Margrete Køhke, *29. marts 1890, †19. aug. 1980, med ægtefælle <Johan Peter Køhke, *9. juni 1889, †27. juni 1988>.

Grålig natursten, 99×50 cm, med personalia i indhuggede versaler. I den søndre plæne.

Fig. 71. Monument nr. 6 på den Bruunske familiebegravelse, over Søren Wedege Bruun, 1826 (s. 3598). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Monument no. 6 of the Bruun family burial to Søren Wedege Bruun, 1826.*

KILDER OG HENVISNINGER

Nedenfor er anført en oversigt over arkivalier eller utrykte kilder og litteratur anvendt i beskrivelsen af Vejlby Kirke. For en oversigt over arkivalier og litteratur samt forkortelser anvendt i Vejle Amt i almindelighed ses s. 56-62. Henvisninger til *Danmarks Kirker*, Kbh. 1933-, er angivet som *DK*, efterfulgt af betegnelsen på det pågældende amt; referencer inden for Vejle Amt har dog kun sideangivelse.

Arkivalier. *Rigsarkivet, København* (RAK). *Danske Kancelli,* Indlæg til registre og tegnelser samt henlagte sager 1650. B 160 (*Danske Kancelli*. Indlæg til registre og tegnelser).

Rigsarkivet i Viborg (RAV). *Kirkesessionerne for rytterdistrikterne*. Synsprotokol for de reparerede kirker i Skanderborg, Dronningborg og Kolding rytterdistrikter 1724-34 (*Kirkesessionerne for rytterdistrikterne*. Synsprot.) – *Koldinghus Rytterdistriktsarkiv*. Kirkesessionsprotokol 1734-35 (*Koldinghus rytterdistrikt*. Kirkesessionsprot.) – *Landsbykirkernes regnskabsbøger.* Regnskabsbog for Vejlby Kirke 1617-62 (*Landsbykirkernes rgsk*. Vejlby Kirke) – *Ribe bispearkiv*. Kirkesyn, 1696-1792 (*Bispeark*. Kirkesyn); Præsteindberetninger til biskop J. Bloch, 1766-69 (*Bispeark*. Indb. til biskop Bloch); Indberetninger om kirke- og præstegårdssyn, 1793-1832 (*Bispeark*. Kirke- og præstegårdssyn); Diverse indberetninger om gejstlige embeders beskaffenhed, 1799-1803 (*Bispeark*. Kirkeejere); Årlige indberetninger 1815-24 (*Bispeark*. Årlige indb.) – *Brusk-Nørre Tyrstrup Herreders Provstiarkiv*. Synsprotokol, 1872-1904 (*Provstiark*. Synsprot.) – *Elbo-Holmans-Jerlev herreders provstiarkiv*. Kirkesynsprotokol 1900-10, 1912-24, 1923-62 (*Provstiark*. Kirkesyn); Kirkelige sager 1910-66 (*Provstiark*. Kirkelige sager). – *Elbo-Holmans-Jerlev-Brusk herreders provstiarkiv*. Synsprotokol for kirker og præstegårde 1833-87 (*Provstiark*. Synsprot. for kirker og præstegårde). – *Bjerre Herredsprovsti*. Synsprotokol for kirker og præstegårde 1803-18 (*Provstiark*. Kirker og præstegårde). – *Frederi-*

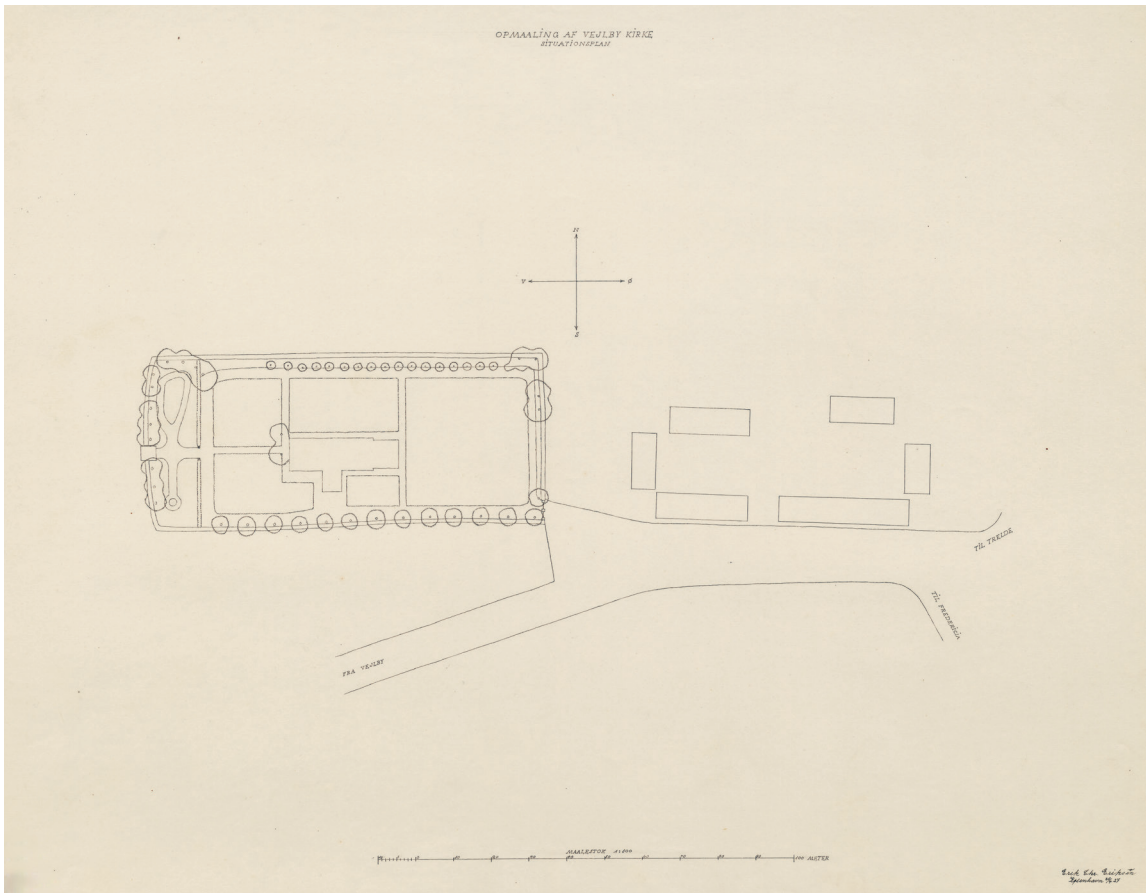

Fig. 72. Opmåling. 1:2000. Situationsplan. Målt og tegnet af Erik Chr. Eriksen 1927. I Danmarks Kunstbibliotek. – *Location plan.*

Fig. 73. Udsnit af skibets nordmur (s. 3544). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *Part of the north wall of the nave.*

cia Provsti. Synsprotokol for kirker 1965-84 (*Provstiark*. Synsprot. 1965-84).

Fredericia Lokalhistoriske Arkiv (FLA). *Menighedsrådsarkivet*. Forhandlingsprotokol, 1904-12 (Menighedsrådsark. *Forhandlingsprot.*); Kirkeprotokol 1925-81 (*Menighedsrådsark*. Kirkeprot.).

Nationalmuseet. *Håndskrifter.* Fr. Uldall, Om de danske Landsbykirker V, 25-28 (1888). *Indberetninger.* Niels Termansen 1916 (inventar); Peter Kr. Andersen 1927 (inventar); Peter Kr. Andersen 1928 (altertavle); Peter Kr. Andersen 1929 (inventar); Peter Kr. Andersen 1930 (krucifiks); Mogens Larsen 1979 (inventar); Mogens Larsen 1982 (kalkmalerier); Susanne Trudsø 2008 (Bruuns familiebegravelse).

Tegninger. *Nationalmuseet* (NM). J. Jermin Larsen 1961 (klokkestol, ringesystem); Anker Birkemose 1978 (plan, snit, opstalt samt forslag til ændring af våbenhus); Finn Andersen 1981, 1989 (kirkegårdsløge og situationsplan); Skaarup Gejels Tegnestue 1993 (Den Bruunske Pavillon); Thomas Thomsen 2009 (tagplan, snit, facade).

Danmarks Kunstbibliotek. Johannes Lund og Erik Chr. Eriksen 1926-27 (plan, snit og opstalter); Preben Baagøe, Tue Myhling Petersen, Niels Kruse og Kirsten Hagerup 1947 (plan, snit og opstalt).

Fig. 74. Detalje af korets frådstenssokkel (s. 3543). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *Detail of the calcareous tufa plinth of the chancel.*

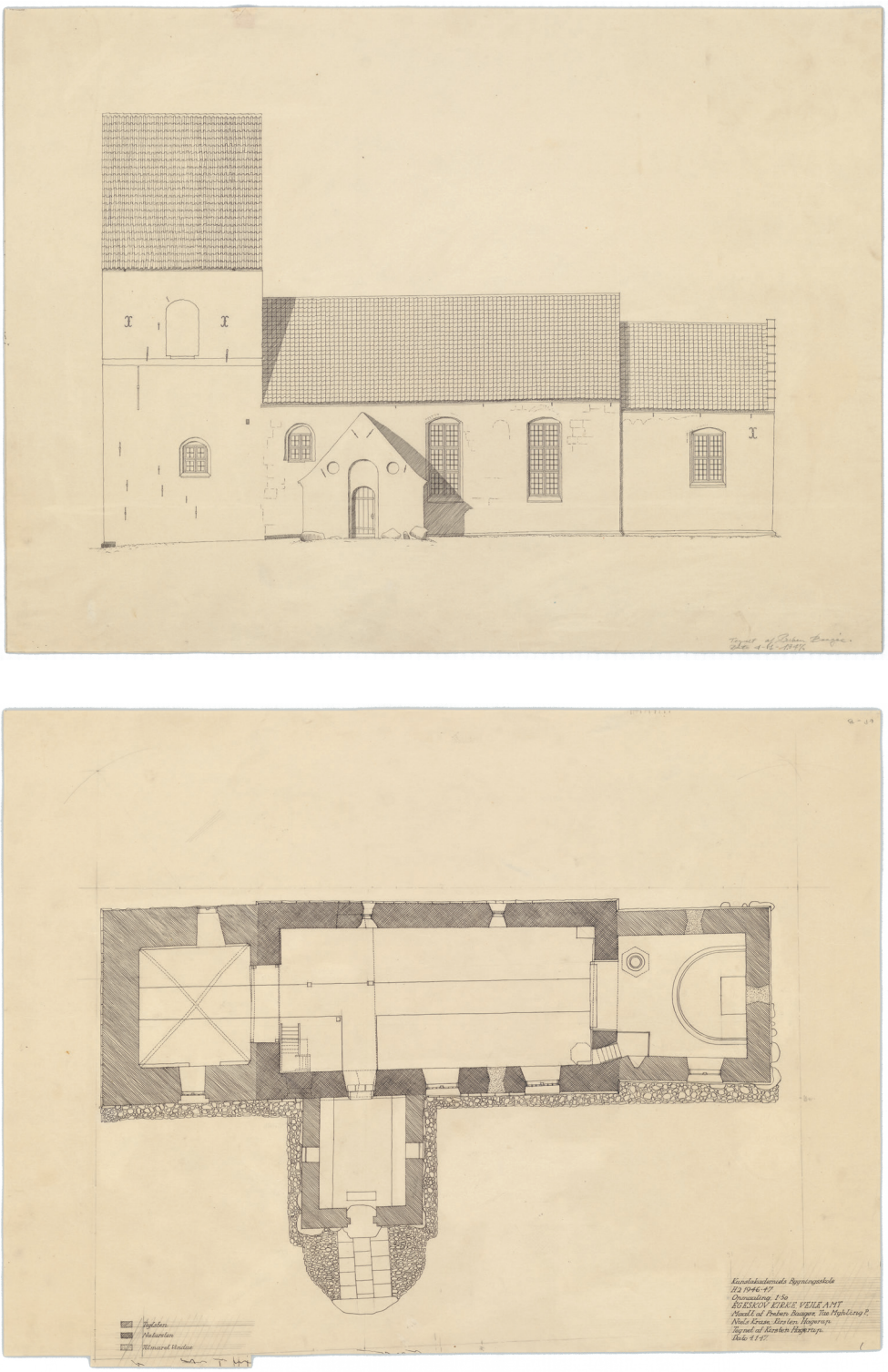
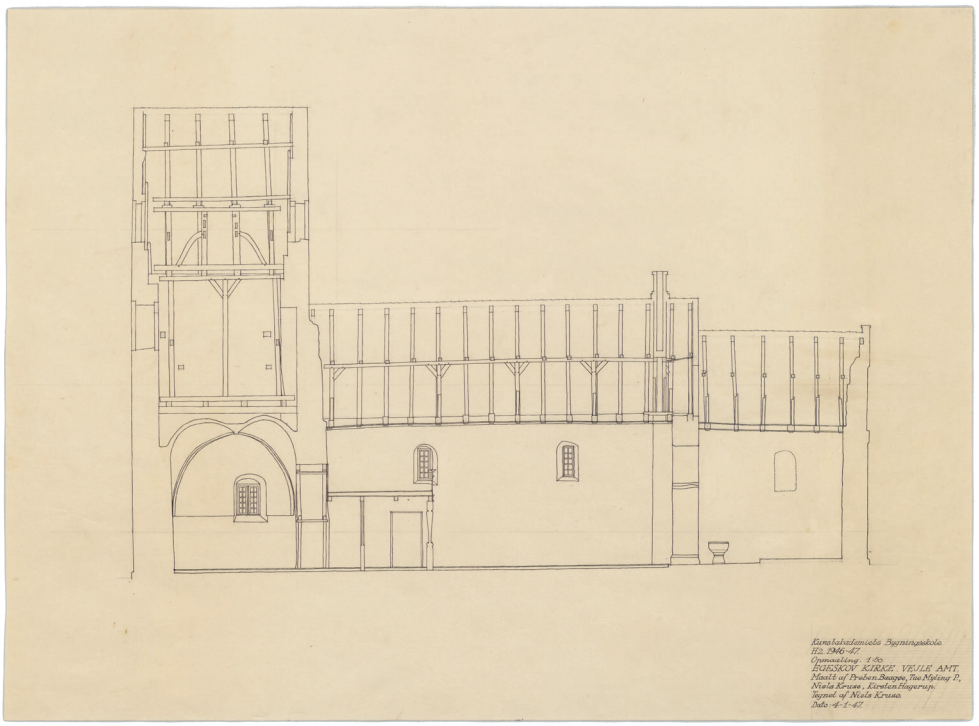

Fig. 75a-b. Opmålinger. 1:300. a. Opstalt af sydfacade. b. Plan. Målt og tegnet af Preben Baagøe, Tue Myhling Petersen, Niels Kruse og Kirsten Hagerup 1947. I Danmarks Kunstbibliotek. – *a. Elevation of south facade. b. Plan.*

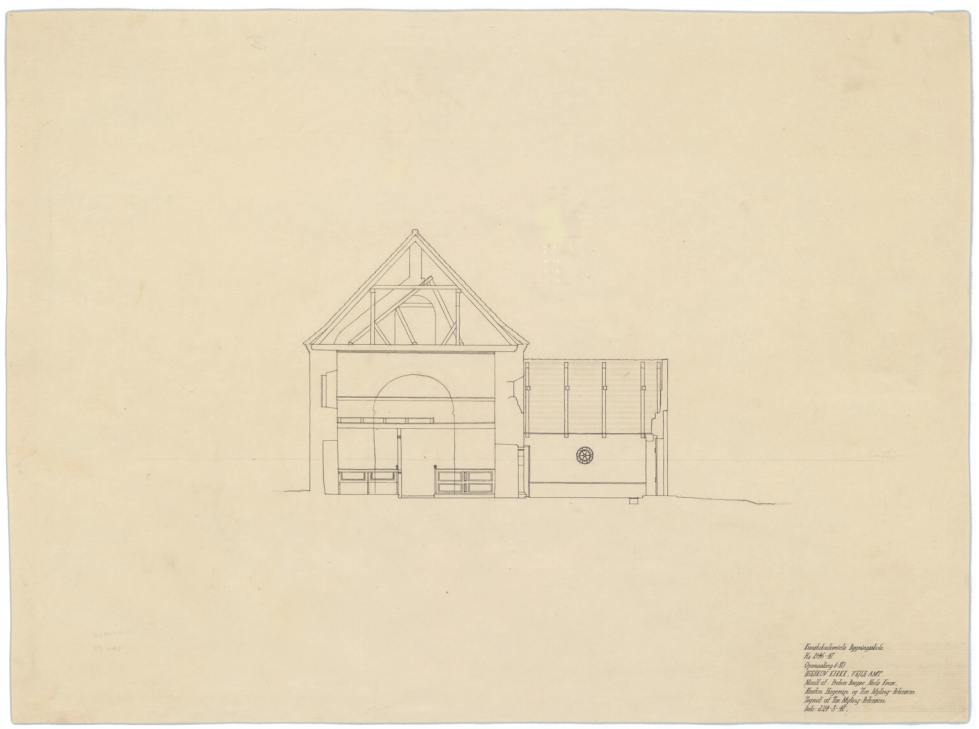

Fig. 75c-d. Opmålinger. 1:300. c. Længdesnit set mod nord. d. Tværsnit af skibet set mod øst. Målt og tegnet af Preben Baagøe, Tue Myhling Petersen, Niels Kruse og Kirsten Hagerup 1947. I Danmarks Kunstbibliotek. – *c. Longitudinal section looking north. d. Cross-section looking east.*

Fredericia Lokalhistorisk Arkiv. Bodulf Billund 1931 (plan, snit).

Litteratur. Orla Hylleberg Eriksen, *Dendrokronologisk undersøgelse af tagkonstruktion over Vejlby kirke, Vejle amt*, NNU rapport nr. 06, Nationalmuseet 2022 (*Hylleberg Eriksen 2022*).

Historisk indledning og kirkens omgivelser ved David Burmeister, bygning ved Anders C. Christensen, inventar og gravminder ved David Burmeister, heraf dog orgler ved Kristian Lumholdt. Arkivalielæsning ved Bjørn Westerbeek Dahl, Katrine Faust Larsen, Lukas Svane Nielsen m.fl. Engelsk oversættelse ved Patrick Marsden. Korrektur ved Anne Frovin. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktionen afsluttet februar 2023.

[1] *De ældste danske Arkivregistraturer* I-V, Kbh, 1854-1910 (*ÆldDaArkReg*), I, 95, 96; *Diplomatarium Danicum*, udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab, Kbh. 1938 ff., 3, VIII, nr. 473 (25. juli 1370). Sidstnævnte afstod godset til Kong Valdemar Atterdag 25. januar 1375, *DaRigesBreve* 3, IX, nr. 444.

[2] O. Nielsen, *Samling af Adkomster, Indtægtsangivelser og kirkelige Vedtægter for Ribe Domkapitel… kaldet 'Oldemoder'*, Kbh. 1869, 107, 109. For denne kirkelistes datering se: *DK Vejle*, 2533 samt Jakob Kieffer-Olsen, *Kirke og kirkestruktur i middelalderens Danmark,* Odense 2018, 399 ff.

[3] (26. juli 1370), 1476; *ÆldDaArkReg* (note 1) I, 99.

[4] K. Erslev, *Testamenter fra Danmarks middelalder indtil 1450*, København 1901, 161 (1394); *Danmarks Riges Breve,* Udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab, Kbh. 1938ff. 4,V, nr. 209 (7. maj 1394).

[5] »Regnskabsbog over Indtægten af Landehiælpen 1524-1526«, *Danske Magazin* 4, 2 (1873), 44.

[6] *Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold 1551-1660*. Udg. af Rigsarkivet, Kbh. 1885-2005 (*KancBrevb*). 1566-70, 498 (7. sept. 1569).

[7] *KancBrevb* (note 6), *1648*, 173 (8. nov.).

[8] *Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet jordegods i Danmark, fra Reformationen til Nutiden, 1535-1765* I-IV, Udg. af Rigsarkivet, Kbh. 1892-1955 (*Kronens Skøder*), II, 229 (27. juli 1665).

[9] *KancBrevb* (note 8), 1584-88, 42 (6. marts 1584) og 1596-1602, 528 (26. sept. 1600).

[10] Erich Pontoppidan og Hans de Hoffman, *Den danske Atlas*, Kbh. 1763-81 (*DaAtlas*), V, 2, 966.

[11] *Kronens Skøder* (note 8), 2, 240 (16. jan. 1666).

[12] *Kronens Skøder* (note 8), 4, 176 (22. nov.)

[13] Et udateret dokument i RAV. *Bispeark*. Kirkesyn, der må stamme fra det tidlige 1700-tal, idet altertavlen fra 1703 og altersølvet fra 1698 nævnes som 'nye og gode', oplyser, at kirken er 'hans kongelige majestæts egen'.

[14] Ejerforholdet er nævnt eksplicit 1735, RAV. *Koldinghus rytterdistrikt*. Kirkesessionsprot.

[15] J. J. Ravn, *En Historisk-Topograpisk beskrivelse af sognene i Holmans og Elbo Herreder,* Vejle 1918, 340. RAV. *Bispeark*. Kirkesyn (kirken var 1772 ejet af kammerråd Richter); P. Eliassen, *Historiske Strejftog i Kolding og Omegn. En Hjemstavnsborg,* Kolding 1923, 215.

[16] RAV. *Provstiark*. Kirkelige sager. RAV. *Bispeark*. Kirkeejere; RAV. *Viborg Landsting.* Skøde- og panteprotokol 1793-99, fol. 312 verso (7. juli 1781). *Den Bruunske Familiegravplads på Egeskov Kirkegård, Vejlby Sogns Menighedsråd,* Vejlby 2000, 4. 1872 er det nævnt, at oberstinde Købke ejede kirken sammen med 'nogle beboere'. RAV. *Provstiark*. Synsprot. for kirker og præstegårde; 1888 er hun dog nævnt som eneejer.

[17] NM. *Møntsamlingen,* inv.nr. FP 1709.1.

[18] De øvrige fund, der nu alle er i Nationalmuseet ('Kirkemagasinet' bakke 75 samt glasmagasin hylde 40), omfatter en hængelås fra nyere tid (inv.nr. D43/1996), en spillekugle fra renæssance/nyere tid (inv.nr. D44/1969), fragment af blysprosse, middelalder/renæssance (inv.nr. D46/1969) samt fire stykker rudeglas (inv.nr. D47-50/1969).

[19] *Præsteindberetninger til Ole Worm I. Indberetninger fra Ålborg og Ribe Stifter 1625-42*, udg. af Landbohistorisk Selskab ved Frank Jørgensen, Kbh. 1970, 204.

[20] FLA. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.

[21] FLA. *Menighedsrådsark*. Kirkeprot.

[22] RAV. *Provstiark*. Kirker og præstegårde.

[23] RAV. *Provstiark*. Kirkesyn.

[24] RAV. *Landsbykirkernes rgsk*. Vejlby Kirke.

[25] RAV. Koldinghus Rytterdistrikt. *Kirkesessionsprot*.

[26] FLA. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.; jf. også beskrivelsen af pavillonen i forrige note samt NM. *ATA*. Korrespondance.

[27] J. Hedemann Baagøe, »De Fredericia Bruuner«, *Fredericia Minder* 1966, 41-45.

[28] RAV. *Provstiark*. Synsprot. 1965-84.

[29] Vestligst på koret har der dog ikke været lisener, idet friserne på begge sider støder op til skibets østfacade.

[30] Se f.eks. Otto Norn, *At se det usynlige. Mysteriekult og ridderidealer,* Kbh. 1982, 62, samt Armin Tuulse, »Bönekamrar och hagioskop«, *Konsthistoriska Studier tillägnade Sten Karling*, Stockholm 1966, 11-24. Åbninger med placeringer lig Vejlby Kirkes findes, ud over de nævnte i Holmans Herred, f.eks. i Thy og på Mors, *DK Tisted* 1062 samt andre steder, herunder til eksempel Ferring Kirke, *DK Ringkøbing* 1486. I Sønderjyske Bov Kirke har der formentlig været en lukkeanordning med snoretræk, *DK Sjyll* 2026. For en bredere forståelse og anvendelse af hagioskopbegrebet samt refleksioner over den historiske udvikling af kirkerummet som hellig synssfære, se Hans Henrik Lohfert Jørgensen, »Fra sløret glimt til åbenbaret syn. Kirkerummet som ramme for den visuelle oplevelse af det hellige fra tidlig til sen middelalder« i Mette Birkedal Bruun og Britt Istoft (red.), *Undervejs mod Gud. Rummet og rejsen i middelalderlig religiøsitet*, Kbh. 2004, 169-187. I tæt relation til fænomenet er i øvrigt de engelske 'squints', der

defineres som et kighul gennem en murpille eller mur med henblik på at skabe visuel kontakt til et alter. Som sådan forekommer de i stort tal i f.eks. det sydvestlige England, hvor de i hovedreglen er et senmiddelalderligt fænomen, der i forskellige sammenhænge og udformninger formodes at have fungeret i forbindelse med synliggørelsen af altre for en voksende menighed, skriftemål, brugen af messeklokker og ved processioner samt en række andre aktiviteter, jf. f.eks. Simon Roffey, *The medieval chantry chapel. An archaeology*, Chippenham 2007, 57-59, 113-116.

[31] RAV. *Provstiark*. Synsprot.

[32] RAK. *Danske Kancelli*. Indlæg til registre og tegnelser.

[33] Den oprindelige del af trekantgavlen er i bagmuren bevaret kun til spejlets buestik, hvorover ses murværk i små gule sten (21×10,5×4 cm) og genbrugte munkesten.

[34] Hvælvets utilgængelige overflade dækkes af isoleringsmateriale.

[35] Det er dog uklart, om det drejer sig om trappen til skibets eller tårnets loft; jf. FLA. *Menighedsrådsark*. Kirkeprot.

[36] RAV. *Bispeark*. Kirkesyn.

[37] RAV. *Kirkesessionerne for rytterdistrikterne*. Synsprot.

[38] RAV. *Bispeark*. Kirke- og præstegårdssyn; *Bispeark*. Indberetninger.

[39] RAV. *Bispeark*. Kirke- og præstegårdssyn.

[40] RAV. *Ribe bispearkiv*. Årlige indb.

[41] RAV. *Provstiark*. Synsprot. for kirker og præstegårde.

[42] Jf. Peter Kr. Andersen, »Af Vejlby Kirkes Historie«, *Vejle Amts Aarbog* 1930, 65.

[43] P. Jensen, »Vejlby Sogns Kirke«, *Vejle Amts Aarbøger* 1917, 104.

[44] RAV. *Provstiark*. Kirkesyn; FLA. *Menighedsrådsark*. Kirkeprot.

Fig. 76. Lodfuge mellem skibet og tårnet på kirkens nordside (s. 3555). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *Vertical joint between the nave and tower on the north side of the church.*

[45] Generelt er sådanne mærker tidligere opfattet som tilfældigt opstået ved uforsigtig omgang med ild, men nyere undersøgelser viser, at der synes at være tale om bevidste handlinger, eftersom afsætningen af denne form for afmærkning kræver ca. 15 minutters koncentreret indsats med et vokslys. Formålet er imidlertid uklart, men muligvis er der tale om en rituel handling eller brandbeskyttelse ud fra den betragtning, at hvad der én gang har brændt kan ikke brænde igen; John Dean & Nick Hill, »Burnmarks on buildings: accidental or deliberate?«, *Vernacular Architecture* 45:1, 2014, 1-15; jf. også Karl-Magnus Melin, »Konstruktiv geometri, avmärkning och märkning i Göteborgs stift«, *Ovan välven. Medeltida kyrkvindar i Göteborgs stift* (red. Robin Gullbrandsson), Göteborg 2020, 40.

[46] Alle prøver er udtaget i tømmer, der har bevaret splintved, eller som baseret på iagttagelser under prøveudtagningen kun mangler splintved. Dateringen af skibets tagværk bygger på seks prøver, hvoraf yngste årring er dannet 1412 (prøvenr. 61500069), mens klokkestolens datering bygger på to prøver, hvoraf yngste årring er dannet 1451 (prøvenr. 61501039) (*Hylleberg Eriksen 2022*).

[47] RAV. *Bispeark*. Indb. til biskop Bloch.

[48] P. Jensen, »Vejlby Sogns Kirke«, *Vejle Amts Aarbøger* 1917, 105.

[49] RAV. *Bispeark*. Kirke- og præstegårdssyn; RAV. *Provstiark*. Kirker og præstegårde.

[50] *Andersen 1930* (note 42), 61.

[51] RAV. *Provstiark*. Synsprot. for kirker og præstegårde. Skorstenen blev fjernet 1974, jf. RAV. *Provstiark*. Synsprot. 1965-84.

[52] RAV. *Provstiark*. Kirkelige sager.

[53] Disse var P. Laugesen og P. Jensen 'af Trelde'. jf. RAV. *Provstiark*. Kirkelige sager.

[54] NM. *ATA*. Indb. ved Peter Kr. Andersen 1929; korrespondance fra Eigil Rothe 1929 samt indb. ved Mogens Larsen 1982.

[55] I konservatorrapporten er den afsluttende, romanske murbehandling i form af en kvaderridsning henregnet under kalkmalerilagene, hvorimod denne dog her afhandles under afsnittet *materiale og teknik* (s. 3546).

[56] Placeringen af dette maleri fremgår ikke af korrespondancen, men udelukkende af den korte beskrivelse på fotoarket fra 1931.

[57] RAV. *Provstiark*. Synsprot. for kirker og præstegårde; NM. *ATA*. Indb. ved Peter Kr. Andersen 1929 samt indb. ved Mogens Larsen 1979.

[58] RAV. *Provstiark*. Kirkelige sager; NM. *ATA*. Indb. ved Mogens Larsen 1979.

[59] RAV. *Provstiark*. Synsprot for kirker og præstegårde.

[60] NM. *ATA*. Indb. ved Peter Kr. Andersen 1929.

[61] NM. *ATA*. Korrespondance fra Ulla Kjær 15. nov. 2007).

[62] Originalen er i Pinacoteca Vaticana, Rom (inv.nr. 40333).

[63] NM. *ATA*. Indb. ved Mogens Larsen 1979.

[64] NM. *ATA*. Korrespondance.

[65] Jens Peter Munk, »Constantin Hansens altermalerier«, *Constantin Hansen 1804-1880,* Thorvaldsens Museum og Aarhus Kunstmueum 1991, 290.

[66] *Munk 1991* (note 65), 93, Statens Museum for Kunst, inv.nr. KKS18095.59 og 68.

[67] Chr. Bøje, *Danske guld- og sølvsmedemærker før 1870,* 4. udg. Revideret af Henrik Jakobsen, Odense 2022 (*Bøje*), nr. B4-5703.

[68] FLA. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.; J. J. Ravn, »Alterkalken fra Vejlby Kirke«, *Vejle Amts Aarbøger* 1908, 288-92.

[69] Hugo Johannsen, »'Svenskekalken'«, *Arvesølvet. Studier fra Nationalmuseet tilegnet Fritze Lindahl,* (red. Poul Grinder-Hansen) Nationalmuseet 2003, 155.

[70] RAV. *Landsbykirkernes rgsk*. Vejlby Kirke. *Bøje* (note 67) nævner ikke Hans Ditlevsen blandt Ribes guldsmede. Dog er en Hans Ditlefsen Ditmersken inkluderet som aktiv 1573, men dræbt 1577. Dennes søn hed Ditlev Hansen Guldsmed og var både byfoged og rådmand, »men *ikke* guldsmed«. Navn samt år, 1635, gør det muligt, at mesteren for Vejlby Kirkes alterkalk, Hans Ditlevsen, kan være sidstnævntes søn.

[71] *Bøje* (note 67), 466-68 særligt nr. B4-5752. Eneste alternative mulighed er Ditlev Madsen Cohr, jf. B4-5778-5781.

[72] *Bøje* (note 67), nr. B4-5788.

[73] FLA. *Menighedsrådsark*. Kirkeprot.; Børge Poulsen, »Den forsvundne alterkalk«, *Menighedsrådenes Blad,* nr. 6, 1990, 203.

[74] FLA. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.; RAV. *Provstiark*. Kirkelige sager. De to elektriske alterstager må være anskaffet, efter kirken fik indlagt elektricitet o. 1917; jf. RAV. *Provstiark*. Kirkelige sager (under 1917). I den forbindelse blev det imidlertid eksplicit nævnt, at 'Alterlysene bør ikke afløses af elektrisk belysning'.

[75] FLA. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.; *Fredericia Dagblad* 9. marts 1998.

[76] RAV. *Provstiark*. Synsprot for kirker og præstegårde.

[77] M. Mackeprang, *Danmarks middelalderlige døbefonte*, Kbh. 1941, 2. udg. ved Jens Vellev 2003, 306.

[78] J. P. Trap, *Statistisk-topographisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark*. 5. udg., Kbh. 1953-72, 21, 1148.

[79] NM. *ATA*. Fotografi af Niels Termansen 1915 (neg. 13606).

[80] NM. *ATA*. Indb. ved Niels Termansen 1916 og Peter Kr. Andersen 1929.

[81] Et fotografi fra det tidlige 1900-tal i Lokalhistorisk Arkiv for Fredericia og Omegn, fotonr. B600117, viser den nedre del af krucifikset, og at medaljonen var brækket af, så kun den øvre del endnu var bevaret.

[82] NM. *ATA*. Indb. ved Peter Kr. Andersen 1929.

[83] NM. *ATA*. Indb. ved Peter Kr. Andersen 1927.

[84] Beckett, *Dansk Kunst* II, 174 ff.; Ebbe Nyborg, »Kir-

kernes indretning og skatte«, *Vejle Amts Årbøger* 1999, 151-52 med note 75.
[85] RAV. *Bispeark*. Kirkesyn. Kilden er udateret, men nævner altertavlen fra 1703 og altersølvet fra 1698 som 'nye og gode'.
[86] RAV. *Provstiark*. Kirkelige sager; FLA. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.
[87] RAV. *Bispeark*. Indb. til biskop Bloch; *Ravn 1908* (note 68), 291.
[88] FLA. *Menighedsrådsark*. Kirkeprot. nævner 1981 anskaffelsen af netop seks stole til koret; formentlig disse.
[89] If. NM. *ATA*. Korrespondance fra menighedsrådet 9. april 2008.
[90] NM. *Beretningsark*. Indb. ved Peter Kr. Andersen 1927.
[91] *Orglet,* 1, 1983.
[92] Iflg. mindeplade ved orglet.
[93] Yderligere oplysninger om kirkens orgler findes i Den Danske Orgelregistrant.
[94] If. et fotografi, NM. *ATA*. Fotoarkivet. Niels Termansen 1915 (neg.nr 13606). Tavlen var flyttet eller kasseret, da Peter Kr. Andersen fotograferede kirken 1929 (neg.nr. 35442).
[95] Jan Piet Filedt Kok, *New Hollstein Dutch and Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts 1450-1700*, Rotterdam 1999, nr. 65.
[96] NM. *ATA*. *Manuskripter.* Victor Hermansen, *Klokkeskatterne 1528-1601*, 41.
[97] Jf. Aase Faye *Danske Støbejernskors,* Kbh. 1988, nr. 201-56.
[98] Jf. *Faye 1988* (note 97), nr. 216.
[99] Jf. *Faye 1988* (note 97), nr. 216.
[100] Jf. *Faye 1988* (note 97), nr. 308.
[101] Kai Uldall, »Gravtræ og gravramme«, *Nationalmuseets Arbejdsmark* 1931, 45.
[102] Bygningen er omtalt af biskop C. Th. Engelstoft 1830 som: »Et Kapel er opført, som tjener som Lysthuus og aabner Udgang til den vestlige Egn, hvor en Arm af Havet [dvs. Rands Fjord] og Herregd. Nebbegaard danne et meget smukt Landskab.«, P. Engelstoft, »C. Th. Engelstofts rejseoptegnelser fra 1830«, *Samlinger til Jydsk Historie og Topographie,* 4, 2 (1914-16), 407.
[103] Jf. *Faye 1988* (note 97), nr. 216.

Fig. 77. Kalkmaleri, o. 1650-1750, på skibets sydvæg (s. 3569). Foto C. A. Arling, 1931. – *Fresco, c. 1650-1750, on the south wall of the nave.*

VEJLBY CHURCH

Vejlby Parish, and thus implicitly also the church, is mentioned for the first time in the second half of the 14th century, when it belonged to *Brusk Herred* in the deanery of *Almind Syssel*. The naming of a parish after a village other than the one in which the church was erected is often due to the name being associated with the location of the parsonage, although this cannot be demonstrated in the case of Vejlby Parish. The church is now ordinarily referred to as Egeskov Church. The church paid 20 marks of *Landehjælp* in 1524-26, which was slightly less than Taulov and Erritsø, but considerably more than Bredstrup and Kongsted.

It is mentioned as a chapel of ease of Ullerup †Church between 1569 and the 1650s, when Ullerup Parish was abolished and incorporated into Fredericia (p. 553). After this, Vejlby functioned as a chapel of ease to Trinitatis Church in Fredericia. This relationship formally ended in 1901, but the churches continued to have the same vicar until 1994 (see p. 280).

At the beginning of the 18th century, the church belonged to the Crown, and became part of *Koldinghus Rytterdistrikt* (established 1680). It was sold at the auctions of the cavalry estate in 1765 to counsellor and alderman Henrik Molrath Richter. In 1781, he sold the church to John Iver Bruun, whose family subsequently owned it until the transition to *freehold* on 1 December 1910.

Surroundings. The church is located on a small hillock north of Vejlby Kirkevej. It overlooks fields and especially Rands Indlet, which is located to the south, west and north of the church. The churchyard has retained it old, rectangular shape, apart from a small addition outside the still preserved northern churchyard wall.

Building. The church consists of a chancel and nave from the Romanesque period, along with two late Gothic additions: a tower in the west and a porch on the south side of the nave.

The church is constructed of both calcareous tufa, which covers the facades of the chancel and the westernmost c. 4 m of the nave, as well as granite ashlars, which have been used in the remaining part of the nave, all on top of a bevelled plinth (figs. 9, 17, 74 and 76). The wall cores and back walls mainly consist of unworked and cleaved fieldstones. The boundary between the tufa and granite on the north side consists of a steep, descending toothing, which indicates that the eastern part was built first, with the church having been erected in stages (see fig. 11).

The thick layers of whitewash make close examination of the external masonry technique difficult, but it is possible to make out that, above the plinth and in the lower parts of the chancel walls, large calcareous tufa blocks have been used between the lower courses. Immediately to the west of the north-east corner of the nave, the thin tufa slabs are laid in the herringbone pattern, opus spicatum, which is commonly found in this material (fig. 73). Above the ceiling of the chancel, where the masonry of the gable triangle is visible, the slabs have been laid in low bonds, which vary between only 3 and 6 cm in height. Large tufa blocks have been inserted in places, and a few large and small fieldstones have also been used (fig. 10).

Of the chancel's facade decorations, remains of an upper round-arched frieze are preserved on all three walls, which are least disturbed on the east facade (fig. 9). The simple decoration of the gable triangle consists of three wide and round-arched tall blind niches, the middle of which is the highest, all bordering twin round arches. The decoration, the design of which has a close parallel in the nearby Gauerslund Church, is Denmark's earliest example of this type of gable decoration and in the case of calcareous tufa churches is only preserved on these two churches; the motif is known from the calcareous tufa churches of the Ribe area, where it adorns a number of apses from the period c. 1175-1200. The ashlar masonry of the nave, which rises 16-17 courses above

the bevelled plinth, generally consists of continuous courses without recessed stones; only in the upper part of the area west of the north door can a more uneven course be observed.

The two Romanesque doors of the church, on the south and north side, are preserved, but only the southern one is still in use (figs. 12 and 14. This is straight edged with casings consisting of ashlars that are hewn at the corners and has cordons with double-twisted astragals under the monolithic lintel. Unlike the south door, the northern door, which is externally blinded flush with the facade, has an upper, round keystone arch. Only two of the original, round-arched windows of the church are still in use, both of which are on the north side of the nave, although only the eastern window is intact (fig. 13). In addition, the chancel originally had a so-called leprosy window or hagioscope on its south side, now preserved as an internal niche (fig. 16). Such windows are traditionally regarded as measures which enabled the sick and excluded to participate in the mass, but penances may, for example, also have been involved.

In the Late Middle Ages, the church was extended with a porch on the south side of the nave and the tower in the west. The former is mainly constructed of large medieval bricks on top of a tall sill of large fieldstones (fig. 20). The gable facade includes a round-arched door under a tall, round-arched tympanum flanked by circular blind niches, and the gable triangle probably originally had blind niche decoration.

The tower is constructed of large, red medieval bricks and in its lower part of re-used ashlars, which were taken from the west gable of the nave. It extends up in two storeys with gables in the east and west, and in parts of the west facade and all over the north facade, open putlog holes for the construction scaffolding are still visible (figs. 21 and 76). The inside of the tower, which is covered by a cross vault (fig. 22), is connected to the nave via an ogival arcade, which is supported by a timber structure dating to c. 1700. The high middle floor, the east wall of which is relieved by an arch (fig. 23), now functions as a belfry, although the bell was originally hung in the loft, where a bell frame from c. 1460 can still be seen (fig. 29). The dating of the frame is based on a dendrochronological investigation.

Frescoes. The walls in the chancel and nave were probably completely covered with fresco decorations for long periods, but only a few of the now whitewashed or completely lost remains of these have been recorded. Dating to the late Romanesque era, was a frieze on the east wall of the chancel, depicting vines, as well as a pair of bare feet and traces of a building (fig. 31).

Decorations from the Late Middle Ages found on the north wall of the chancel included a chain mail-clad, slightly straddling figure on foot (fig. 32), whilst a slightly later painting on the same wall perhaps depicted the Creation of Eva, as well as vines. The latter motifs were horizontally divided by a 6 cm-high band containing a black, illegible Gothic inscription (fig. 34). On the north wall of the nave, there was probably a series of images depicting the Passion, which may have been associated with the other late medieval paintings.

Dating to the Renaissance, on the north wall of the chancel and the northern jamb of the chancel arch, were remains of vine decorations surrounding rosettes and circular fruits, all in heavy, black strokes on top of an ochre yellow ground colour (fig. 36).

In the years c. 1650-1750, a piece of text was added in brush strokes to the south wall of the nave, although this could not be deciphered (fig. 77), and on the east wall of the tower interior a fresco fragment was uncovered, which was not described in further detail.

Furnishings. The oldest furnishing in the church is the Romanesque baptismal font of arcaded type (fig. 46). Apart from this, the rood, made by the Herslev master in 1475/1500, is the only medieval furnishing (fig. 51). An *altar chalice from 1650 is now in Sanseryd Church, Sweden, whilst Vejlby has a modern copy by goldsmith Børge Poulsen. Many of the furnishings of the church were stolen during the sieges in the wars between Denmark and Sweden in 1627, 1643-45 and 1657-60. Dating to the time after the

Dano-Swedish Wars, are the altarpiece and the pulpit, both of which were apparently made in the 1660s (figs. 39 and 53); the latter was modernised *c.* 1700/05.

A number of remarkable wooden furnishings date to the beginning of the 18th century. The font canopy (fig. 49) is from the first years of the century and was produced by the same workshop as its counterpart in Erritsø Church (p. 3633). The confessional (fig. 56), which now functions as a staircase to the pulpit, is from the early 18th century and approximately contemporary with the gallery(fig. 57). Both have the same walnut grain, and the latter has allegorical paintings in the panels. A painting, *the Adoration of the Shepherds* (fig. 58), is by Mogens Thrane, 1739, after Bartholomeus Spranger's model. The bell was cast in 1790 by Daniel H. Riemer, Randers, and was paid for by church owner Johannes Iver Bruun (Figs. 59-60).

Dating to the 19th century are two (†)altar paintings, of which Constantin Hansen's *the Road to Emmaus*, 1870, is particularly worthy of note (fig. 43). The wafer box dates to 1862, whilst the pews were installed in 1873.

A significant quantity of altar silver was added around 1900, including a paten and a skimming ladle by Carl Mads Cohr, Fredericia, as well as a Communion set. The chandeliers of the church were acquired in 1911-20, as gifts from the residents of the parish. After a break-in at the church, the above-mentioned Børge Poulsen made new altar candlesticks, a baptismal bowl and jug in 1988-90.

Sepulchral monuments. The church contains a significant number of sepulchral monuments of cultural and especially local-historical interest. The oldest is a Romanesque gravestone. Apart from this, most date to the 19th century, and include the numerous churchyard monuments which are preserved in the Bruun Family burial, established in 1804 by Bertel Bruun and Magdalene Barbara Bruun in the westernmost part of the churchyard (figs. 67-71). Here – quite uniquely – a small, walled pavilion has also been erected, from which there is a view over Rands Fjord (fig. 61). Eight preserved cast iron crosses date to the mid-19th century.